

forum

Christ is Risen

He is Risen
Indeed

Քրիստոս
յարեալ է
մեռելոց

Օրհնեալ է
յարուժիւնը
Քրիստոսի

Feature
p. 8-11

Book Reviews
p. 24-27

Death is Swallowed Up in Victory

1 Corinthians 15:54

IN THIS ISSUE:

- 3-4 From the Editor's Desk
by Rev. Kevork George Terian
- 4-6 Խմբագրի Գրաեղանէն
by Rev. Kevork George Terian
- 6-7 Knowing Christ and the Power of His Resurrection - Philippians 3:7-12
by Rev. Hendrik Shanazarian

Feature

- 8-11 Did Jesus Rise From the Dead?
by Rev. Kevork George Terian
- 11 Armenian Evangelical Denomination Celebrates its 180th Anniversary
with a Celebratory Concert
by Doris Melkonian
- 12-13 Act Justly, Love Mercy and Walk Humbly - Micah 6:8
by Rev. Serop Megerditchian
- 14-16 Արդարութիւն Գործել, Ողորմութիւն Սիրել եւ Խոնարհութեամբ
Քալել • Միքիայ 6:8
by Rev. Serop Megerditchian
- 16-17 The Victorious Perspective of Easter by
Rev. Dr. Vahan H. Tootikian
- 18-20 When the Witnesses Are Silent - Mark 16:1-8
by Rev. Hovhannes Hovsepyan
- 20-21 Դարբիզպան Տերը • Հովհ. 20.11-18
by Rev. Hovhannes Hovsepyan
- 22-23 Քրիստոսի Յարութեան Չճարտութիւնը • Ա Կորնթ. 15: 3-8
by Pastor Ara Balekjian

Book Reviews

- 24-25 Rev. Dr. Vahan Tootikian Authors His 51st Book
Reviewed by Rev. Serop Megerditchian
- 26-27 Յեր Մահու Հրապարակուած Արժէքաւոր Հափոր Ար
(Զաւէն Խանճեանի «Մարդը եւ Աւանդը» Գրքին մասին)
Presented by Rev. Dr. Vahan H. Tootikian

Giving, p. 28

In Memoriam, p. 30-31

FORUM is the journal of, and published by, the **Armenian Evangelical Union of North America**
411 East Acacia Avenue, Suite 200, Glendale,
CA 91205, U.S.A. | Phone: 818.500.8839
Email: aeuna@aeuna.org

The AEUNA is a tax-exempt, not for profit organization under IRS Code Section 501(c)(3)

FORUM is also available online at: aeuna.org
For additions, deletions, or modifications to the mailing list or email list, contact the AEUNA at:
Phone: 818.500.8839 | Email: aeuna@aeuna.org

Publication Committee and Editorial Board:
Rev. Kevork George Terian—*Editor-in-Chief*
publication@aeuna.org

Rev. Hendrik Shanazarian—*Minister to the Union*
mttu@aeuna.org

Rev. Serop Megerditchian
rev.seropmegerditchian@yahoo.com

Elise Kalfayan
communications@aeuna.org

Jennifer Telfeyan-LaRoe
jennifer.laroe@gmail.com

Catherine Momjian-Preuhs
catherine@momjian.us

Doris Melkonian
dkmucla@yahoo.com

Arda Melkonian
arda.melkonian@gmail.com

Jean Bedrosian
cloudscape70@gmail.com

Opinions expressed are those of the authors and do not imply the official endorsement of the AEUNA, nor of any of its constituent churches. We do consider unsolicited articles for publication. However, before preparing a manuscript for submission, please contact the Chair or Editor to obtain author guidelines. Accepted manuscripts are subject to editorial review and may be modified before publication.

Production: Print Solutions Inc.,
320 South Dean Street, Englewood, NJ, 07631
201-567-9622 | printsolutions.info

From the Editor's Desk By Rev. Kevork George Terian

Every year, in our Spring Issue, we remember the Armenian Genocide, to draw inspiration from its brave heroes who fought valiantly against ethnic and religious discrimination, and dedicated their lives for the promotion of social justice, equal rights, self determination, and the preservation of their national identity and rich cultural heritage that spans 4,000 years. Often we discussed the achievements of our male freedom fighters, the sacrifices they made and the untold suffering that they endured. Today, we decided to highlight the life and accomplishments of an Armenian heroine who fought relentlessly, not with a gun, but with her pen and sharp mind.

Our unique heroine is **Zabel Yessayan**¹ who, unfortunately, had been relegated to near obscurity. She was born in Constantinople in 1878, and was murdered in 1943, during the Stalinist purges. Her father, Mgrditch Hovhannesian, was a merchant who was fluent in several languages: Armenian, Turkish, French, Russian and Georgian. He was an avid reader and traveled extensively. Zabel says that her father had a profound influence on her intellectual development.

She was the first woman from the Ottoman Empire to attend the Sorbonne University in Paris, France, where she delved into the study of Literature and Philosophy. She was a gifted novelist, essayist and a prolific writer of short stories. She was a regular contributor of articles to the local Armenian newspapers.

In Constantinople, she was an active member of **"Zartonk"** which was an Armenian National Awakening Movement that advocated social justice, equal rights and self-determination. They also organized and presented cultural events, such as musical concerts and theatrical performances. She urged Armenian families to educate their daughters to be self-sufficient and self-confident.

In 1909, the Turks, without any provocation, attacked, plundered and then torched Armenian businesses and homes in Adana. Within one week, they massacred at least 30,000 innocent Armenians. In response, the Armenian Patriarchate in Istanbul sent Zabel Yessayan to the disaster zone to document the atrocities that had been inflicted on Armenian civilians, and to distribute relief supplies to the newly widowed mothers and orphaned children. In 1910, she published the full account of the 1909 devastating massacres in a book titled **"In Ruins."**

At the end of World War I, she was elected to join the Armenian delegation to the Paris Peace Conference where she gave lectures and gave reports about the plight of the Armenian women and the abuses that they endured during the war.

She was the only woman whose name appeared on the list of Armenian intellectuals and community leaders who were targeted for arrest and elimination by the Turkish government. On April 24, 1915, when Turkish gendarmes came to arrest her, she told them that Zabel was inside the house. As the policemen entered her house, she fled and hid herself for several months at a local hospital. Then she managed to escape to Bulgaria by assuming a false identity. From there she traveled to Tbilisi that was an important hub for Armenian intellectuals.

In 1933, she decided to settle permanently in Soviet Armenia with her two children: daughter Sophie and son Hrand. She taught French language and literature at the Yerevan State University, and continued campaigning for women's rights. In Yerevan, she published

¹In some geographic areas, this family name is spelled Yesayan.

Zabel Yessayan

her autobiography, “**The Gardens of Silihdar**” which is a touching narrative of her childhood and a vivid description of Armenian community life in Constantinople at the end of the 19th century. She continued working assiduously for the preservation of the Armenian culture.

"Endure hardships as a good soldier of Jesus Christ"

She always prioritized community needs over personal safety. That was why she staunchly supported the Armenian poet **Yeghishe Charentz** when the Soviets tried to curb his freedom of speech. She maintained that poets and writers should have full freedom to express their thoughts. Although she favored the socialist system of government, she resented the restrictions it placed on personal freedoms.

Although she miraculously survived the Genocide of 1915, she became a victim of the Stalinist purge of 1937. She was accused of “Nationalism” which was a standard charge that the Soviets used to indict intellectuals who did not toe the Communist Party line. She was murdered in murky and unknown circumstances inside a Soviet prison, in 1943, in Siberia.

To honor her legacy for defending human rights, and for being a voice for the voiceless, the French Government in 2018, renamed a walkway in Paris with her name. It is also worth mentioning that in today’s Yerevan there is a small street named after her.

The following statement of **William Saroyan** describes Zabel Yessayan’s personality and character traits: “It is simply in the nature of the Armenian to study, to learn, to question, to speculate, to discover, to invent, to revise, to restore, to preserve, to make, and to give.”

With great vigor and energy, she fought against Ottoman Turkish injustice and Soviet repression, refusing to conform to unjust laws, she resisted capitulation to intolerance by retaining her dignity and indomitable will. Her message for us is: resist tyranny and oppression, do not make concessions to those who use coercion as a means to subdue you, and fight with all your might for the freedom of conscience.

In 2 Timothy 2:3, the Apostle Paul says, “Endure hardships as a good soldier of Jesus Christ.”

Խմբագրի Գրատեղանէն

Ամէն փարի մեր գարնանային հրապարակութեան մէջ, մենք կը յիշենք Հայոց ցեղասպանութիւնը՝ ներշնչուելու անոր քաջարի հերոսներէն, որոնք քաջաբար պայքարեցան ցեղային և կրօնական խորականութեան դէմ և իրենց կեանքը զոհեցին ընկերային արդարութիւն, հաւասար իրաւունքներ ապահովելու և իրենց ազգային ինքնութիւնը եւ 4000 փարուայ հարուստ մշակութային ժառանգութիւնը պահպանելու: Յաճախ մենք կը քննարկէինք մեր այրմարդ ազգամարտիկներու նաւաւները, անոնց կարարած զոհողութիւնները և կրած անպարմելի փառապանքները: Այսօր մենք որոշեցինք Ձեզ ներկայացնել հայ հերոսուհի մը որ իր կեանքի ընթացքին անդադար պայքարեցաւ ոչ թէ զէնքով, այլ իր գրիչով և սուր միքով:

Մեր եզակի հերոսուհին **Զապէլ Եսաեանն** է, որ դժբախտաբար գրեթէ մոռացութեան ենթարկուած էր: Ան ծնած է Կոստանդնուպոլիս քաղաքին մէջ 1878 թուականին և սպաննուած է 1943ին՝ Սփայինեան ահաբեկչական արշաւին ժամանակ: Անոր հայրը՝ Մկրտիչ Յովհաննէսեանը, վաճառական էր, որ սորված էր մի քանի լեզուներ՝ Հայերէն, Թուրքերէն, Ֆրանսերէն, Ռուսերէն և Վրացերէն: Ան ընթերցասէր էր և իր գործին պարճառով՝ շար կը ճամբորդէր: Զապէլը կ’ըսէ թէ իր հայրը խոր ազդեցութիւն ունեցած է իր միակողմ գարգացման վրայ:

Ան Օսմանեան կայսրութենէն առաջին կինն էր որ բարձրագոյն ուսում ստացաւ Փարիզի Սորպոն համալսարանին մէջ, ուր ան խորացաւ գրականութեան և փիլիսոփայութեան ուսումնասիրութեան մէջ: Ան փառանդաւոր վիպասան, արձակագիր և կարճ պատմութիւններու հեղինակ էր: Ան պարբերաբար յօդուածներ կը գրէր փոքրական հայկական թերթերուն:

Պոլսահայ «**Զարթօնք**» շարժման գործոն անդամ էր: Այս Հայ ազգային եւ մշակութային կազմակերպութիւնը՝ կը պայքարէր ընկերային արդարութեան, մարդկային իրաւունքներու պաշտպանութեան եւ ազգային ինքնորոշումի գաղափարի ճանաչման: Անոնք նաև կը կազմակերպէին

մշակութային ձեռնարկներ, երաժշտական համերգներ և թատերական ներկայացումներ: Ան շարունակ կը քաջալերէր Հայ ընդհանրներուն որ իրենց դուստրերուն բարձր ուսում ապահովէն որպէսզի անոնք ինքնաբաւ և ինքնավարաի ըլլան:

1909 թուականին, երբ Թուրքերը՝ առանց որևէ պարտականի, յարձակեցան Արանայի հայաբնակ թաղամասերուն վրայ, թալանեցին եւ ապա այրեցին հայկական խանութներն ու փոխերը, և մէկ շաբաթուայ ընթացքին անխնայ կոտորեցին առնուազն 30,000 անմեղ եւ անզէն հայեր, Պոլսոյ Հայոց Պարիպարքարանը՝ Զապէլ Եսայանին ուղարկեց աղէտի շրջանի Հայ խաղաղասէր բնակիչներու նկատմամբ կարարուած վայրագութիւնները փաստագրելու և նոր այրիացած մայրերուն և որբացած երեխաներուն օգնութիւն հասցնելու համար: 1910 թուականին ան հրապարակեց 1909ի աւերիչ կոտորածներու ամբողջական պատմութիւնը «**Աւերակներու Մէջ**» վերնագրով գրքին մէջ:

Առաջին համաշխարհային պատերազմի աւարտին, ան պարգամաւոր ընտրուեցաւ միանալու Փարիզի խաղաղութեան համաժողովին մասնակցող հայկական պարուիրակութեան: Ան այս բացառիկ առիթը գործածեց դասախօսութիւններ փալով, փոքրկազմիներ ներկայացնելով և զեկոյցներու միջոցով նկարագրեց հայ կանանց ողբալի վիճակը և պատերազմի ընթացքին անոնց կրած փառապանքները եւ բռնութիւնները:

Ան միակ կինն էր, որուն անունը յայտնուեցաւ Թրքական կառավարութեան կողմէ ձերբակալման և ոչնչացման թիրախ դարձած հայ միակողականներու և համայնքի առաջնորդներու ցուցակին մէջ: 1915 թուականի Ապրիլ 24-ին, երբ Թուրք ժանտարմները եկան անոր ձերբակալելու, ան անոնց ըսաւ թէ Զապէլը փոխին ներքին սենեակներէն մէտն մէջ է: Երբ ոստիկանները միան անոր փոխը, ան անմիջապէս փախաւ և մի քանի ամիս պահուելու մնաց փոքրական հիւանդանոցի մը մէջ: Վերջապէս ան յաջողեցաւ փախչիլ Պուլկարիա՝ կեղծ անձնագրով: Այնտեղէն ան մեկնեցաւ դէպի Վրաստանի մայրաքաղաքը՝ Թիֆլիս, որ Հայ միատրականներու կարևոր կեդրոն էր:

1933 թուականին, ան որոշեց մշտական բնակութիւն հաստատել Խորհրդային Հայաստանի մէջ՝ իր Սոֆի Դուստրին եւ Հրանդ որդիին հետ: Ան Ֆրանսերէն լեզու և գրականութիւն կը դասաւանդէր Երևանի պետական համալսարանին մէջ և կը շարունակէր պայքարիլ կանանց իրաւունքներու համար: Երևանի մէջ ան հրապարակեց իր ինքնակենսագրութիւնը՝ «**Սիլիհարի Պարտէզները**» որ ցայտուն կերպով կը նկարագրէ իր մանկութիւնը և Պոլսահայ համայնքին կեանքը՝ 19րդ դարու վերջաւորութեան: Ան շարունակեց իր անխոնջ աշխատանքը Հայ մշակույթի պահպանման համար:

Ան միշտ իր համայնքի կարիքները՝ իր անձնական անվրանգութենէն աւելի գերադաս նկատեց: Ահա թէ ինչու ան անվերապահօրէն պաշտպանեց Հայ բանաստեղծ **Եղիշէ Չարենցին**, երբ Խորհրդայինները փորձեցին սահմանափակել անոր խօսքի ազատութիւնը: Ան շարունակեց պնդել, որ բանաստեղծներն ու գրողները պէտք է ունենան իրենց միքերը արտայայտելու լիակարար ազատութիւն: Չնայած որ ան կողմնակից էր սոցիալիստական կառավարման համակարգին, ան դժգոհ էր անձնական ազատութեան վրայ դրուած սահմանափակումներէն:

Թէեւ վերապրեցաւ 1915 թուականի ցեղասպանութիւնը, ան զոհ դարձաւ 1937 թուականի Սփայինեան ոճիրներուն: Խորհրդային իշխանութիւնները անոր մեղադրեցին «ազգայնականութեան» յանցանքով, որ սովորաբար կը գործածաւելի կոմունիստական կուսակցութեան ուղեցոյցին չհետևող միակողականներուն դատապարտելու համար:

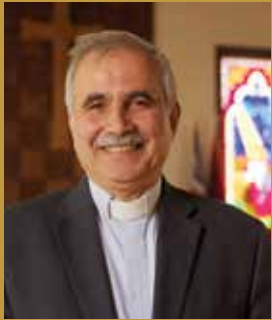
Մարդու իրաւունքներու պաշտպանութեան և ձայնագրութիւններուն ձայնը ըլլալուն համար, եւ անոր ժառանգութիւնը յարգելու՝ Ֆրանսիայի կառավարութիւնը 2018 թուականին՝ Փարիզի փողոցներէն մէկուն անունը փոխեցին եւ զայն անուանեցին Զապէլի անունով: Պարտիք նաեւ յիշել թէ մեր Հայրենիքի մայրաքաղաքին մէջ ալ կայ փոքրիկ փողոց մը որ կը կրէ մեր հերոսուհիին անմահ անունը:

Վիլեամ Սարոեանի հետեւեալ խօսքերը կը նկարագրեն Զապէլ Եսայանի անհարականութիւնն ու բնաւորութեան գլխաւոր յարկութիւնները: Սարոեանը կ’ըսէ, «Պարզապէս Հայի բնութիւնն է

ուսումնասիրել, սորվիլ, հարցաքննել, մրաժել, սրբեղծել, յօրինել, վերականգնիլ, պահպանել եւ ծառայել մարդկութեան»:

Մեծ եռանդով և կենսունակութեամբ ան պայքարեցաւ Օսմանեան Թուրքիայի անարդարութեան և Խորհրդային Միութեան բռնաճնշումներուն դէմ՝ մերժելով ենթարկուիլ անոնց անարդար օրէնքներուն, դիմադրելով անհանդուրժողականութեան՝ պահպանելով իր արժանապատուութիւնն ու անսասան կամքը: Անոր պատգամը մեզ համար կը յանձնարարէ դիմադրել բռնապետութեան և զիջումներ չկատարել բռնակալներուն որոնք կը ջանան մեզ ստրուկացնել: Խղճի եւ մտքի ազատութեան պայքարը պէտք է անընդհար շարունակուի:

Յիշենք Պօղոս Առաքեալի յորդորը, «Արդ՝ դուն նեղութիւններու համբերէ, Յիսուս Քրիստոսի բարի զինուորի մը պէս»: - Բ. Տիմոթէոս 2:3

From the Minister to the Union

Knowing Christ and the Power of His Resurrection ♦ PHILIPPIANS 3:7-12

By Rev. Hendrik Shanazarian

In his letter to the Philippians, the Apostle Paul testifies about his journey of faith. He writes that the major purpose of his life is to **know Christ—yes, to know the power of his resurrection** (3:10). What was Paul willing to do in order to reach this goal? He put aside all he once considered valuable (gain) and was willing to suffer the loss of it all for this purpose. Paul desires the same for both the Philippians and the Ephesians. To the Philippians he writes—**All of us, then, who are mature should take such a view of things** (3:15-17). For the Ephesians he prays that they **may know the hope to which He has called you, the riches of his glorious inheritance in his holy people, and his incomparably great power for us who believe. That power is the same as the mighty strength He exerted when He raised Christ from the dead** (1:18-20). In His high priestly prayer in John 17, Jesus was praying for the disciples and those who would believe because of their ministry. In that prayer He mentioned that He had been given authority to give eternal life to people, that they may **know...the only true God, and Jesus Christ, whom God had sent** (John 17:2-3).

Christian faith is not about a series of doctrines, a body of beliefs to accept or a moral code to follow that will make you acceptable to God. The Christian faith is a personal and close relationship with our infinite God, who revealed Himself in His Son Jesus Christ. It is about personally knowing Christ, not knowing about Christ. It is about personally accepting Him as Lord and Savior and maintaining a close and continuous relationship with Him. Certainly, knowing and reading about Jesus is necessary but having knowledge about Jesus and understanding theology does not make us Christians, unless we have personally known Him as Savior and Lord.

James W. Fowler III is an American theologian who was Professor of Theology and Human Development at Emory University. He is well known for his writings on the different stages of faith development. His research is on faith in general, not specifically Christian faith, but it is interesting that based on his studies he introduces six stages of faith development. These stages are also connected to age and mental maturity. The early stages of faith are based on stories, images and traditions we have heard or received from our parents. At some point, the journey starts in early adulthood and is completed in midlife when, as a result of our own questioning, reflection and experience, that faith becomes a personal faith. Faith is not only what we have been taught or what others around us believe, it is something more personal.

The Scriptures tell us that believing in Jesus means knowing Him. In the Scriptures the word that is translated **to know** has a much deeper meaning than simply having information about someone. **To know** means to enter into a close and continuous relationship. Listening and talking to Jesus through prayer, reading the Scriptures and following His example and guidance are so important. That is why so much has been written and preached about quiet time and devotional study of God's Word.

Paul had a unique encounter with Jesus Christ that revolutionized His beliefs about God, Jesus Christ and His mission in the world. It changed his life purpose and mission. The power that raised Christ from the dead made Paul's conversion possible. Not everybody

Jacopo di Cione and workshop, 1370-1. The San Pier Maggiore Altarpiece: The Resurrection: Upper Tier Panel. The National Gallery, London.

experiences what Paul did, but anyone can experience a changed life by understanding Jesus' identity, accepting His sacrifice for our sins and surrendering ourselves into God's hands. This is all possible only by God's power, **by knowing Christ and the power of His resurrection**. Raising someone from the dead can only be a divine act. God desires that we know Christ and accept His work on the cross that atoned for our sins. He wants us to walk with Him, have fellowship with Him, learn from Him and become more like Him every day. We know that our human efforts are not able to overcome our sinful desires and pride. We need divine power through the presence of the Holy Spirit in our lives and God willingly and generously makes that available for His children.

The Apostle Paul talks about the power of the resurrection. He prays for that power to be at work in the lives of the Christians in Ephesus. He says it is the same power that worked in our Lord Jesus Christ and raised Him from the dead. As Paul's prayer continues, he asks **that the God of our Lord Jesus Christ, the glorious Father, may give you the Spirit of wisdom and revelation, so that you may know him better. I pray that the eyes of your heart may be enlightened in order that you may know the hope to which he has called you, the riches of his glorious inheritance in his holy people, and his incomparably great power for us who believe** (Ephesians 1:17-19).

That power is the same as the mighty strength that was demonstrated when He raised Christ from the dead. Paul believes that God can grant us more than what we desire and request, and that is why he praises God for His faithfulness (Philippians 3:14-20). Do you believe God is faithful? Do you accept the fact that He has indwelt all believers with His Holy Spirit? Do you want to receive the power of knowing Christ and being transformed daily into His image? Are you ready to experience His power in such a way that your life becomes a testimony of the power of His resurrection? Paul calls all believers **to know Christ and the power of His resurrection**.

Did Jesus Rise From the Dead?

We are all shocked when a famous person dies suddenly and unexpectedly. Nobel Prize winners, beauty queens, billionaires, presidents, and influential people all die. Death has been correctly called, "The Great Equalizer." Someday, it will be our turn to die, unless Jesus returns to our world during our lifetime.

The question we all ask is, "What then?" Some believe that death is the end of all consciousness. The well-known atheist, **Bertrand Russell** wrote, "I believe that when I die, I shall rot and no part of me will survive."

However, Jesus clearly affirms that those who believe in Him, will be given eternal life. He boldly states in John 11:25, "I am the resurrection and the life; he who believes in Me, though he die, yet shall he live." Furthermore, He told His disciples that He would prove the truthfulness of His words by dying and then rising within three days.

If Jesus did in fact rise from the dead within three days, then His promise of eternal life after death becomes valid and credible. But, if He did not rise, then everything He said would be questionable.

On several occasions, prior to His death, Jesus told His disciples that He would be betrayed, arrested and crucified, but that He would come back to life three days later.

As Jesus had accurately predicted, He was betrayed by one of His own disciples, Judas Iscariot, and consequently, He was arrested. In the kangaroo court of the Roman Governor, Pontius Pilate, He was convicted of treason and condemned to die on a wooden cross.

Feature

By Rev. Kevork George Terian

Editor-in-Chief, Forum magazine

Senior Pastor, Immanuel Armenian Congregational Church, Downey, CA

Jesus was hung on the cross for six hours; from 9:00 a.m. until 3:00 p.m., when He cried, "**It is completed**" (John 19:30) and died. Here I would like to make two important observations:

1. According to the text of the Greek New Testament, Jesus cried out, "Tetelestai" which means "**It is completed.**" The perfect atonement for human sin has been completed, indicating that all its requirements have been fulfilled, or all its component parts have been made whole.

There is a difference in meaning between "Finished" and "Completed" that most people overlook or fail to notice. To finish something means to end it; whereas, to complete something means to make it whole. For example, you finish a course of study, but you complete a degree program.

2. **Jesus expired at the same time when the Passover lambs were being slain at the temple courtyard.** This could not have been a chance happening, nor a mere coincidence. The timing was just perfect, indicating that the Passover lambs pointed to the sinless Lamb of God, who voluntarily bore our sins and absorbed their full penalty. The sinless Son of God, the spotless Lamb, who was unstained by sin, died in our place. Jesus paid a debt that He did not owe, and which we could never repay.

It is interesting to note that the Ancient Hebrews believed that the alignment of unlikely circumstances indicated divine planning. Therefore, we can confidently conclude that all the unusual events that surrounded Jesus' miraculous birth, His life, ministry, death, resurrection and ascension had been meticulously planned by divine Providence.

Pilate demanded concrete verification that Jesus was indeed dead before allowing His body to be brought down from the cross in order to be prepared for burial, which actually was an entombment. When a Roman soldier thrust a spear into Jesus' side, the mixture of blood and water that flowed out was a clear indication that Jesus had died.

Jesus' body was laid in a new tomb that belonged to Joseph of Arimathea, a rich and influential man who was a member of the Jewish Religious Council (THE SANHEDRIN). By the way, it is important to note that he was a secret disciple of Jesus.

The Jewish Sabbath started on Friday evening, at sundown, which corresponded to 6:00 p.m. The disciples of Jesus had a very short time to bury their Master because Jewish Law did not allow burials to take place during the sacred hours of the Sabbath.

Nicodemus, a prominent religious teacher, who had had a private night audience with Jesus, showed up and brought 100 lbs. of various aloes and sweet-smelling ointments for

embalming Jesus' body as it was wrapped with strips of white linen cloths. We know from historical records that when King Herod died, his body was embalmed with 40 lbs. of aloes and ointments which were very expensive because they were brought in from a region in Arabia that today lies within the borders of Yemen. Through his generous gift, Rabbi Nicodemus, not only paid tribute to Jesus, but also revealed his acknowledgment that Jesus was superior to all earthly kings and deserved to be honored in a conspicuous way.

When Jesus' lifeless body was laid in the never-used and rock-cut tomb of Joseph of Arimathea, a wealthy member of the Jewish Council, the prophecy of **Isaiah 53:9** was fulfilled. More than 600 years before Jesus' birth, the Prophet Isaiah had predicted that the Messiah would be "counted with the rich in His death." Despite being crucified between two wicked thieves, Jesus received an honorable burial.

It is interesting to observe that Jesus' fiercest opponents remembered what His disciples had forgotten. The Pharisees recalled that Jesus had earlier said that He would rise from the dead within three days after dying. That led the religious leaders to demand that Pilate station Roman soldiers to guard Jesus' tomb around the clock, 24 hours a day. They wanted to make sure that the disciples would not have an opportunity to steal Jesus' body and then proclaim that He had miraculously defeated death. At this junction, it looked like the Jewish religious authorities and Rome had prevailed.

After witnessing Jesus' crucifixion, the disciples were in a state of shock, fear and despair. They were so traumatized and disillusioned that they went into hiding behind locked doors of a safe house because they were sure that their names were on the Pharisees' hit list. Despite Jesus' repeated assurances that He would be resurrected after being crucified, the disciples, like their Jewish contemporaries, had embraced the erroneous idea that God would never allow the Messiah to suffer death. Their mistaken view of the Messiah's role, made them lose their cherished hope when Jesus died. They had envisioned that Jesus would restore David's Kingdom by driving the Romans out of their country and they would then occupy the highest positions in that independent theocratic monarchy. Unfortunately, the disciples failed to grasp that the Messiah's ministry was purely spiritual in its nature. Jesus came to seek and to save the lost, not to return to Israel its lost political power.

Three days later, the depressing situation was changed dramatically. The timid and cowardly disciples were suddenly transformed into courageous preachers whose tri-fold message was crystal clear: Jesus had risen from the dead, they had seen and touched His living body, and His tomb was empty.

There are only 5 plausible explanations for this incredible change:

1. Jesus did not die on the cross
2. The resurrection story was a conspiracy

Anonymous Armenian miniaturist, 1319. *The Resurrection and the Ascension*, part of a larger manuscript called the *Matenadaran MS 7456*. *Matenadaran (the Mesrop Mashtots Institute of Ancient Manuscripts), Yerevan.*

3. The disciples were hallucinating
4. The whole account is legendary
5. The resurrection really happened

Let us discuss these varied options and see which one fits the facts.

Some critics claim that Jesus lived through the crucifixion ordeal. They suggest that Jesus did not die on the cross; that He only fainted and was revived by the cool and damp air of the cave-like tomb.

This theory is completely untenable and indefensible because it does not take into account the fact that the spear which the Roman soldier thrust between Jesus' ribs, collapsed the lung and punctured the heart. Furthermore, there is no historical account from either the Roman or Jewish sources that disputes the fact of Jesus' death.

Dr. Frank Morison, a British journalist and a lawyer, who initially thought that the narrative of Jesus' resurrection was either a hoax or a myth, began seriously researching the subject to write a book refuting the claim of the New Testament. After a thorough and exhaustive research that lasted several years, he

finally published his book, titled, **"Who Moved the Stone?"** The book became famous for reasons that were different from the original intent of its author.

Morrison, who had an inquisitive mind, wondered why Jesus' enemies allowed the "Empty Tomb myth" to persist if it was not true. The discovery and public display of Jesus' dead body would have immediately killed the entire conspiracy, if such a plot was really hatched by the disciples. Since those who had a vested interest in stamping out Christianity, could not produce Jesus' dead body, which was nowhere to be found, is a strong endorsement of the truthfulness of the disciples' testimony that their Lord had risen from the dead. Besides, no shred of evidence exists to disprove the fact that Jesus' tomb was found empty.

The proclamation of Jesus' resurrection could not have been sustained for a single day in Jerusalem, if His tomb was not found to be empty. **Charles Colson**, a former counselor for President Richard Nixon, and a convicted conspirator in the Watergate scandal, said that the Watergate coverup convinced him that Jesus was truly raised from the dead. He writes, "Only 8 or 10 people in the inner circle around the president knew what was going on, yet we could not hold the conspiracy for more than 2 weeks."

"Caesar and Christ had met in the arena, and Christ had won!"

The disciples could not have stolen Jesus' body as the Jews alleged because they could not have avoided detection and arrest by the Roman soldiers who guarded the tomb.

Then, Morrison began investigating the motives of Jesus' followers. Deceptions are devised and lies are told for the purpose of securing a personal gain, or a special advantage. By preaching the resurrection of their Lord, the disciples were subjected to persecutions, arrests, beatings, torture, imprisonment and death. They did not earn wealth and fame by proclaiming the resurrection of Christ.

To be willing to die for a known lie is insanity. People will die for a false cause that they believe to be right; however, they will not sacrifice their lives for a lie that they have personally fabricated.

The risen Christ first appeared to women who had neither status nor rights in the first century. If Jesus' resurrection narrative was a cleverly devised plot, the conspirators would have made Jesus appear first to men.

Modern psychologists inform us that hallucinations are individual occurrences. In **1 Corinthians 15:6**, the Apostle Paul tells us that over 500 people had seen the risen Christ and most

of them were still alive in 55 A.D., when the epistle was written. **Gary R. Collins**, a clinical psychologist, says, "It is inconceivable that 500 people could experience sensory and visual delusions at the same time."

The conversion of the Apostle Paul, formerly Saul of Tarsus, was made possible by the risen Christ, who appeared to him in a blazing light on the road to Damascus where he wanted to persecute, harass and intimidate Christian believers. Through the direct intervention of Jesus, this former Pharisee was called to be the Apostle to the Gentile world where he successfully planted new churches throughout Asia Minor, North Africa and Europe.

Another strong evidence for the reality of Jesus' resurrection is the conversion of his brothers, James and Jude, both of whom were initially skeptics. According to **1 Corinthians 15:7**, James was converted when the risen Christ appeared to him in a personal encounter. Later on, James became the leader of the first Church that was established in Jerusalem. He also presided over the first Church Council that convened in Jerusalem to decide whether Gentile Christians needed to be circumcised after their baptism. Chapter 15 of Acts states that after a long and intense debate, the Council ruled that Gentile Christians were not obligated to follow the rules of the Law of Moses.

The two brothers, James and Jude, were present in the Upper Room when the Holy Spirit was poured out over the disciples on the Day of Pentecost. James is recognized as the author of the Book of James that deals with pastoral concerns. He was martyred in 62 A.D. by being thrown from the Temple Tower into the Kidron Valley. Surprisingly, he survived the fall and was beaten to death by the blows of heavy clubs. His death was ordered by the Jewish High Priest Ananus.

In Armenian theological and historical books, he is identified as James, the Brother of the Lord. In the West, however, he is generally referred to as James the Just, to distinguish him from James, the Son of Zebedee, who was one of the original 12 Apostles, and was the brother of John the Evangelist. James, the son of Zebedee, was beheaded in A.D. 44 by King Herod Agrippa I (see Acts 12:2). He was the first apostle who was martyred.

James the Just is buried under the main altar of the Armenian Saint James Cathedral in Jerusalem. All the Armenian Patriarchs of Jerusalem have considered themselves to be the successors of James the Just, the brother of the Lord. Near the western wall of the same Armenian Cathedral, there is a small chapel where the head of the Apostle James, the son of Zebedee, is buried. Many Armenians, who reside outside the Holy Land, do not realize the historical value of the Saint James Cathedral in Jerusalem, and are not aware of its connection to the New Testament and the Early Church.

Jude, while less prominent than James, is usually described as a traveling missionary. He is best known for writing the short Epistle of Jude that warns Christians against false teachers. Armenian historians of the 4th century mention Saint Jude, the brother of the Lord, and say he visited Armenia to check on the

evangelistic activities of Saints Thaddeus and Bartholomew who are known as the **"First Enlighteners"** of the Armenians.

The continued existence of the church, that today encircles the globe, is often cited by historians as a direct consequence of Jesus' resurrection. The primary message of the Church has always been centered on Jesus' resurrection; the Church is often described as a **"post-resurrection organism"** that could not exist without that earth-shattering event that led to its establishment.

In **Acts 6:7**, we read, 'The Word of God spread and the number of disciples in Jerusalem increased rapidly, and a large number of priests became obedient to the Faith.' The resurrection of Jesus must have taken place because it enabled a tiny and insignificant movement to prevail against the cunning grip of the Jewish Religious Establishment and the might of the Roman Empire.

Historian **Will Durant** observed, "Caesar and Christ had met in the arena, and Christ had won!"

Sources:

Russell, Bertrand. What I Believe (essay). London, England: Kegan Paul, Trench, Trubner & Co., Ltd., 1925.

Morrison, Frank. Who Moved the Stone. London, England: Faber & Faber, 1930.

The Washington Post, "Colson Preaches That Watergate Proves the Bible," September 28, 1983.

Strobel, Lee. The Case for Christ: A Journalist's Personal Investigation of the Evidence for Jesus. Grand Rapids, MI: Zondervan, 1998.

Durant, Will. The Story of Civilization: Volume III, Caesar and Christ. New York: Simon & Schuster, 1944.

Armenian Evangelical Denomination Celebrates its 180th Anniversary with a Celebratory Concert

By Doris Melkonian

This year is a momentous year for the Armenian Evangelical community as it marks the 180th anniversary of the Armenian Evangelical movement. In 1846, 37 faithful men and three faithful women founded the Armenian Evangelical Church in Constantinople (Istanbul), Turkey. From these humble beginnings, Armenian Evangelicals grew in number and influence, distinguishing themselves by their devotion to the Lord and their service to the Armenian nation.

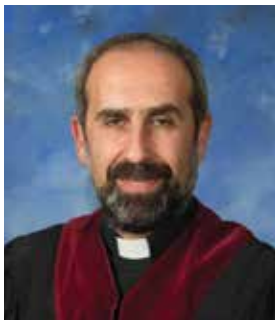
Unfortunately, the atrocities of the Genocide halted all progress, decapitating the leadership in its path of destruction and decimating the community. However, the remnants of the genocide rebuilt their lives and communities in their adoptive lands dispersed throughout the world, carrying with them the love of Christ, their passion for preaching the gospel, and their desire for serving their people. They planted churches, established institutions of higher learning, started hospitals, translated the Bible into modern Armenian, and created humanitarian organizations, significantly bettering the lives of Armenians.

Today, 180 years later, we give thanks to God for the men and women who led our denomination in various capacities; for those who supported our churches and institutions; and for all who remained faithful in their walk with God.

To commemorate this milestone in the history of the Armenian Evangelical denomination, a celebratory concert is planned for Saturday, May 23, 2026. The curated symphonic program will highlight the Armenian Evangelical Reformation through the works of Johann Sebastian Bach and Felix Mendelssohn. Maestro Garo Avesian, former conductor of the Lebanese Philharmonic, will conduct this program. The concert will take place at the United Armenian Congregational Church in Hollywood, California, followed by a reception. The event will be livestreamed for all to enjoy throughout the world. The concert will be a time of reflection and a form of witness of God's enduring faithfulness.

This concert is being planned by the Armenian Christian Heritage Committee of the Armenian Evangelical Union of North America (AEUNA). It is a major undertaking as it will be a free concert for all. We are seeking sponsorships to defray the cost of the concert and would appreciate your contribution. Please consider partnering with us for this historic celebratory concert through sponsorships which will be made available soon.

Act Justly, Love Mercy and Walk Humbly ♦ MICAH 6:8

By Rev. Serop Megerditchian

This Sermon was delivered on AMAA's 106th Annual Meeting, October 18, 2025, at Glendale Armenian Church of the Nazarene.

The Armenian Missionary Association of America (AMAA) was established in 1918 in Worcester, Massachusetts, in response to the Armenian Genocide (1915)—a catastrophe that claimed more than 1.5 million lives and devastated Armenian communities and institutions. In the aftermath, the surviving Armenian people faced an urgent need for humanitarian relief and spiritual hope.

As the missionary arm of the Armenian Evangelical Church, AMAA was formed to serve both the physical and spiritual needs of Armenians in the diaspora and in Armenia. From the beginning, its work included spiritual, educational, social, and humanitarian ministry. Over the years, AMAA expanded its reach—supporting children, providing medical assistance and strengthening families. Today, AMAA serves in 24 countries. Thanks be to God.

"... our mission lies not in what we can do, but in what God requires of us..."

As we gather today for AMAA's 106th annual meeting, we pause to remember that our mission work as an AMAA is not just a project, a service, or a program—it is a calling. The challenges we face—poverty, injustice, displacement, hunger, broken systems—can often feel overwhelming. But we are reminded that the heart of our mission lies not in what we can do, but in what God requires of us: to act justly, love mercy, and walk humbly with Him.

We read in Micah 6: 8. "He has shown you, O mortal, what is good. And what does the Lord require of you? To act justly and to love mercy and to walk humbly with your God."

This verse from Micah is simple to read, but profound and overwhelming to live out. It anchors us in God's purposes for His people and gives us a roadmap for our mission work in the world.

1. To Act Justly

Justice is at the very heart of God. The prophets repeatedly called the people to defend the widow, care for the orphan, welcome the needy, and protect the vulnerable.

For us, acting justly means not only meeting immediate needs but also addressing the systems and structures that cause all these. It means asking hard questions:

- Are people being treated with dignity?
- Are our programs empowering or unintentionally creating dependency?
- Are we reflecting the justice of Christ in the way we operate internally and externally?

When Nehemiah rebuilt Jerusalem's walls, he also confronted injustice among his own people, ensuring the poor were not misused and exploited (Nehemiah 5).

Let us always keep in mind, that justice is never just about the "other"—it begins in our own house.

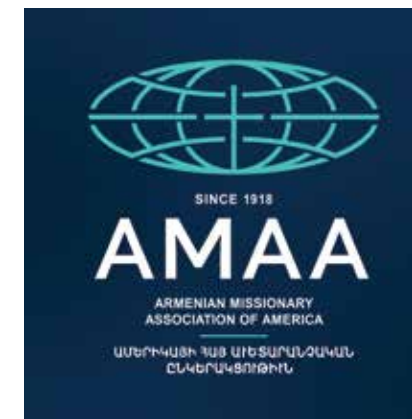
2. To Love Mercy

Justice and mercy go hand in hand. Mercy reminds us that every statistic is a person, every need is a neighbor, and every crisis is a human story.

Loving mercy means seeing the world not through cold efficiency but through the compassion of Christ. Jesus did not just heal the sick—He touched them. He did not just feed the hungry—He gave thanks and broke bread with them.

As the mission arm of the Armenian Evangelical Church and of course as a Christian NGO, mercy compels us to go beyond budgets, contracts, and reports. It calls us to compassion-driven service, where love is not an accessory but the driving force.

Let us remember, the Good Samaritan did not simply bandage wounds; he walked with the wounded man's

Armenian Church of the Martyrs, Worcester, MA

Worcester Church congregation, early 1900s

pain, carrying him to safety and providing for his healing. That is mercy—love in action.

3. To Walk Humbly with God

Justice and mercy can only be sustained by humility before God. Without humility, justice becomes harsh, and mercy becomes shallow and superficial.

Walking humbly means:

- Recognizing that we are not saviors—Christ is.
- Accepting that our resources are limited, but God's are not.
- Being willing to listen, learn, and serve rather than control.

Jesus, though Lord of all, washed His disciples' feet (John 13). True humility is not weakness—it is strength under submission to God.

In fact, for an NGO, humility is critical. Therefore, we must walk humbly in partnerships with local communities, donors, and especially with the people we serve—acknowledging that they are not "beneficiaries" only but also partners and bearers of God's image.

At this annual meeting, as we reflect on the year gone by and plan for the year ahead, Micah 6:8 challenges us

to evaluate our mission in three ways:

1. **Justice**—Are we addressing not only symptoms but root causes of suffering?
2. **Mercy**—Are we driven by compassion, not just efficiency?
3. **Humility**—Are we walking daily with God, acknowledging our dependence on Him?

Our spreadsheets and strategies matter and in fact it is very important—but our true measure of success is not only in numbers, but in how faithfully we embody and exemplify God's call to justice, mercy, and humility.

Today, we thank God for AMAA's 106 years of devoted and dedicated services. The work is great, the needs are urgent, and the obstacles are many. But we do not walk alone. Just as Christ promised, "I am with you always, even to the end of the age" (Matthew 28:20). His presence empowers us, His Spirit sustains us, and His Gospel gives eternal hope to those we serve.

Let us always remember and keep in mind that we are not just running programs; we are participating in God's kingdom work.

May God continue blessing you, bless His church and bless the AMAA for His glory. Amen.

Արդարութիւն Գործել, Ողորմութիւն Սիրել եւ Խոնարհութեամբ Քալել ♦ Միքիայ 6. 8

By Rev. Serop Megerditchian

Ամերիկայի Հայ Աւետարանչական Ընկերակցութեան 106 - ռդ Տարեկան Ժողովին Կլէնսփրիքի Հայ Նազովրեցի Եկեղեցիին մէջ:

Ամերիկայի Հայ Աւետարանչական Ընկերակցութիւնը (AMAA) հիմնուած է 1918-ին Մասաչուսեթս Նահանգի Ուսթըր քաղաքին մէջ՝ որպէս անդրադարձ եւ պատասխան Հայոց Ցեղասպանութեան (1915): Աղէտ մը, որ խլեց աւելի քան 1.5 միլիոն կեանք եւ աւերեց հայկական համայնքներն ու հաստատութիւնները: Ցեղասպանութեան հետեւանքով, վերապրած հայ ժողովուրդը կանգնեցաւ հրապապ կարիքի առջեւ՝ մարդասիրական օժանդակութեան եւ հոգեւոր յոյսի:

Իբրեւ Հայ Աւետարանական Եկեղեցւոյ միսիոնարական թեւը, ԱՀԱԸ կազմուեցաւ՝ ծառայելու սփիւռքի մէջ եւ Հայաստանի մէջ ապրող հայերու թէ՛ ֆիզիքական եւ թէ՛ հոգեւոր կարիքներուն: Սկիզբէն ի վեր անոր աշխատանքը կը ներառէր հոգեւոր, կրթական, ընկերային եւ մարդասիրական ծառայութիւն: Տարիներու ընթացքին ԱՀԱԸ-ը ընդարձակեց իր գործունէութիւնը՝ հասնելով երեխաներուն, անոնց ընտանիքներուն եւ տրամադրելով հիւանդներուն բժշկական օգնութիւն: Այսօր ԱՀԱԸ-ը կը ծառայէ 24 երկիրներու մէջ: Փառք Աստուծոյ:

Այսօր, երբ կը համախմբուինք Ամերիկայի Հայ Աւետարանչական Ընկերակցութեան 106-րդ տարեկան համագումարին առիթով, կ'ուզենք կանգ առնել եւ խորհիլ այն մասին, թէ անոր առաքելութիւնը՝ պարզապէս ծրագիր մը, ծառայութիւն մը եւ կամ ծրագրաւորուած գործ մը չէ: Ան կոչում մըն է:

Մեր առջեւ ծառայող մարտահրաւերները - աղքատութիւն, անարդարութիւն, սով, տեղահանութիւն, կործանուած համակարգեր - երբեմն անյաղճահարելի կը թուին: Բայց պէտք է միշտ յիշենք որ մեր առաքելութեան կորիզը ոչ թէ այն է՝, ինչ որ մենք կրնանք ընել. այլ այն՝ ինչ

որ Աստուած կը պահանջէ մեզմէ - արդարութիւն գործել (իրաւունք ընել), ողորմութիւն սիրել եւ խոնարհութեամբ Իր հետ քալել: Միքիայի մարգարէութեան մէջ կը կարդանք. «Քեզի յայտնեց, ով մարդ, թէ ինչ է աղէկը ու Տէրը քեզմէ ինչ կը պահանջէ, բայց միայն՝ իրաւունք ընել (արդարութիւն ընել), ողորմութիւն սիրել ու խոնարհութիւնով քու Աստուծոյդ հետ քալել» (Միք. 6. 8):

Այս խօսքերը՝ թէեւ պարզ եւ կարդալու համար, բայց իրականութեան մէջ դժուար եւ ծանր են՝ ապրելու եւ իրագործելու: Արդարեւ ան կը դառնայ մեզի խարխիս՝ Աստուծոյ նպատակներուն մէջ հաստատուելու եւ մեր առաքելութեան ուղղութիւնը հաւատարմօրէն ապրելու:

Ա. Արդարութիւն Գործել (իրաւունք ընել):

Արդարութիւնը Աստուծոյ սրտին եւ էութեան մէջ է: Մարգարէները յաճախ աղաղակեցին ժողովուրդին՝ պաշտպանելու այրին, խնամելու որբը, ընդունելու կարօտեալը եւ պաշտպանելու անպաշտպանները:

Մեզի համար՝ իրաւունք ընել եւ կամ արդարութիւն գործել կը նշանակէ ոչ թէ միայն մարդոց անմիջական կարիքներուն պատասխանել, այլ նաեւ արմատական հարցերուն անդրադառնալ եւ անոնց համակարգերուն, որոնք պատճառ կը դառնան ու կը յառաջացնեն տառապանք եւ անարդարութիւն: Այսինքն, կը նշանակէ բարդ հարցումներ ուղղել:

- Արժանապատիւ կերպով կը վերաբերուինք մարդ արարածին հետ:
- Մեր մշակած ծրագրերը կը զօրացնեն մարդ արարածը, թէ արդեօք ականայ կախուածութիւն կը յառաջացնեն:
- Մեր ծառայութիւնը կը ցոլացնէ՞ Քրիստոսի արդարութիւնը, թէ զուր մարդկային արդարութիւն կը մնայ:

Նէեմեայ կառավարիչը, երբ երուսաղէմի

պարիսպները կը նորոգէր, նոյն պէն կը պայքարէր ներքին անարդարութիւններուն դէմ՝ աղքատները շահագործումէ պաշտպանելով (Նէեմ. 5):

Միշտ յիշենք թէ արդարութիւնը եւ իրաւունք ընելը միայն «ուրիշներուն» չեն վերաբերիր. հապա կը սկսին մեր անմիջական տունէն:

Բ. Ողորմութիւն Սիրել:

Արդարութիւնն ու ողորմութիւնը ձեռք ձեռքի, զուգընթաց կ'ընթանան: Ողորմութիւնը մեզի կը յիշեցնէ եւ կը սորվեցնէ, որ իւրաքանչիւր վիճակագրութիւն անձնաւորութիւն մըն է, իւրաքանչիւր կարիք՝ մերձաւոր մըն է եւ իւրաքանչիւր ձգնաժամ՝ մարդկային պատմութիւն մըն է:

Ողորմութիւն սիրել՝ կը նշանակէ աշխարհը տեսնել ոչ թէ սառն դատողութեամբ, այլ Քրիստոսի կարեկցող աչքերով: Միշտ յիշենք թէ Տէր Յիսուս միայն հիւանդները չբժշկեց, այլ՝ անոնց դպաւ: Ան միայն անօթիները չկերակրեց, այլ՝ շնորհակալութեամբ հետերին հաց կերաւ:

Որպէս Հայ Աւետարանական Եկեղեցւոյ Աւետարանչական թեւը եւ անշուշտ իբր քրիստոնէական բարեսիրական կազմակերպութիւն, ողորմութիւնը մեզ կը մղէ եւ կը սրիպէ տարեհաշիւներու, պայմանագրերու եւ զեկուցագրերու սահմանէն անդին անցնիլ: Ան մեզ կը կանչէ ծառայութեան, որ կը բխի Աստուծոյ սէրէն եւ կարեկցութենէն, ուր սէրը ոչ թէ պարզապէս զարդ մըն է, այլ՝ ծառայութեան շարժիչ եւ մղիչ ուժը:

Յիշենք որ Բարի Սամարացին ոչ միայն վիրաւորին վէրքերը կապեց, այլ նաեւ անոր ցաւը կրեց, տարաւ զինք ապահով տեղ եւ հոգաց անոր բուժումն ու վերականգնումը: Այս է իսկական ողորմութիւնը՝ սէրը գործի վերածելով:

Գ. Խոնարհութեամբ Աստուծոյ Հետ Քալել:

Արդարութիւնն ու ողորմութիւնը Աստուծոյ առջեւ միայն խոնարհութեամբ կրնան մնայուն ըլլալ: Առանց խոնարհութեան, արդարութիւնը կը դառնայ խստութիւն, իսկ ողորմութիւնը՝ մակերեսային:

Խոնարհութեամբ քալել կը նշանակէ՝

- Գիտակցիլ, որ մենք փրկիչներ չենք: Տէր Յիսուս Քրիստոս է Փրկիչը:

- Ընդունիլ, որ մեր միջոցները սահմանափակ են, բայց Աստուծոյ հնարաւորութիւնները՝ անսահման:

- Լսել, սորվիլ, ծառայել եւ ոչ թէ իշխել:

Յիսուս՝ որ բոլորին Տէրն էր, իր աշակերտներուն ոտքերը լուաց (Յովհաննու 13): Ուրեմն, իսկական խոնարհութիւնը տկարութիւն չէ՝ այլ զօրութիւն՝ ենթարկուած Աստուծոյ կամքին:

Իրականութեան մէջ՝ բարեսիրական կազմակերպութեան մը համար խոնարհութիւնը խիստ կենսական է: Պէտք է խոնարհութեամբ վերաբերիլ մեր գործընկերներուն, տեղական համայնքներուն, բարերարներուն եւ յարկապէս այն մարդոց հետ, որոնց կը ծառայենք: Անոնք միայն նպաստընկալներ չեն, այլ նաեւ գործընկերներ եւ Աստուծոյ պատկերը կրողներ:

Աւետարանչականի 106-րդ տարեժողովին առիթով երբ կը գնահատենք ու կ'արժեւորենք անցեալ տարուան գործունէութիւնները, եւ կը ծրագրենք գալիք տարին, Միքիայ Մարգարէին խօսքը մարտահրաւէր մը թող ըլլայ մեզի, որ մեր առաքելութիւնը քննենք երեք ուղղութեամբ:

- 1. Արդարութիւն:** Արդեօք միայն արտաքին երեւոյթներուն եւ ակտիւններուն կ'անդրադառնանք, թէ տառապանքի արմատական պատճառներուն:
- 2. Ողորմութիւն:** Արդեօք մեր շարժիչ ուժը սիրոյ կարեկցանքն է, թէ միայն արդիւնաւէտութիւնը:
- 3. Խոնարհութիւն:** Արդեօք ամէն օր Աստուծոյ հետ կը քալենք՝ գիտակցելով որ մեր ամբողջ վստահութիւնը Անոր վրայ է:

Անկասկած՝ մեր նիւթական հաշիւներն ու ծրագրերը շատ կարեւոր են: Բայց մեր յաջողութեան իրական չափանիշը միայն թիւերը ըլլալու չեն, այլ՝ պէտք է հաւատարիմ կերպով մարմնաւորենք եւ գործնականացնենք Աստուծոյ կոչը՝ արդարութեան, ողորմութեան եւ խոնարհութեան մէջ:

Այսօր Աստուծոյ փառք կու տանք եւ շնորհակալութիւն կը յայտնենք՝ Ամերիկայի Հայ

Աւերարանչական Ընկերակցութեան 106 փարիներու անսակարկ եւ նուիրեալ ծառայութեան համար: Գործը մեծ է, կարիքները՝ շրապ եւ հրապապ, իսկ խոչընդոտները՝ այլազան ու բազմաթիւ: Բայց մենք մինակ չենք: Տէր Յիսուս Քրիստոս իր աշակերտները խրախուսեց՝ ըսելով. «Ամէն օր ես ձեզի հետ եմ՝ մինչեւ աշխարհիս վերջը» (Մատթէոս 28. 20): Ուրեմն, մեր Փրկչին ներկայութիւնը մեզի զօրութիւն կու տայ, իր Սուրբ Հոգին՝ մեզ կը պահէ եւ իր Աւերարանը՝ յաւիտենական յոյս կը պարգեւէ բոլոր անոնց՝ որոնց կը ծառայենք:

Եկէ՛ք միշտ յիշենք, որ մենք պարզապէս ծրագրեր չենք կատարեր, այլ՝ Աստուծոյ արքայութեան գործին մասնակիցներ ենք:

Թող Ամենակարողը շարունակէ օրհնել ձեզ, իր Եկեղեցին՝ եւ Ամերիկայի Հայ Աւերարանչական Ընկերակցութիւնը՝ իր փառքին համար: Ամէն

The Victorious Perspective of Easter

By Rev. Dr. Vahan H. Tootikian

Easter is the greatest celebration of all church festivals because it commemorates the most important story of the Christian Gospel, the Resurrection of Jesus Christ. That event has made a tremendous difference throughout the centuries. It has completely transformed the lives of people.

If the story of Jesus had ended on Friday with his death on the cross and his burial in the tomb, it would have ended there for all times. St. Paul was right when he wrote, "If Christ was not raised from the dead, our preaching is in vain" (I Cor. 15: 14). But if Christ had not been raised from the dead, not only would the

"...righteousness, though crucified, lives to speak the last word."

preaching have been in vain, but also there would have been no preaching and witnessing at all. The disciples, convinced that the crucifixion had ended their dreams and hopes, had already begun to turn to other things. The change that occurred in them is totally

inexplicable apart from the reality of the Resurrection. Without the Resurrection's reality, there would have been no Christian movement, no New Testament, no celebration of the first day of the week, no transformed lives.

Easter also made an important difference in that it assured the survival and the empowering of the Christian faith as a way of life for people of all succeeding generations. Without the Resurrection, Christianity would be a museum piece. Easter has made, and still makes, a tremendous difference.

Easter continues uplifting and enriching the lives of people from all walks of life down through the centuries. It is that Easter faith today that strengthens our belief in the possibility of victory and the victory of possibility that continues to give us a victorious perspective of the universe, of death, and of life.

First of all, Easter brings us the victorious perspective that ours is a creative universe whose Master is God.

Easter asserts the fact that ours is not an insane universe but a universe that makes sense, because God is the sovereign ruler. God is still in charge of His world; He can be trusted; his creation is in reliable hands. To be sure, there are evil powers in this world, but there is a divine power stronger than the dark forces that, even though Pilate, Herod, the mob,

Golgotha and the Cross have said their words, God has had the final one, for, as the writer says, "God Omnipotent reigneth."

Second, Easter brings a victorious perspective into the realm of death. It asserts the fact that although death can touch our bodies, it cannot destroy our spirit. Although discouraged men took Jesus' lifeless body down from the cross and sealed it in a tomb, through death he destroyed the power of death. Being defeated on its own ground, death now is a defeated enemy. Easter asserts the fact that life has perspective beyond the grave. The grave is not a blind alley, and death is not a terminus; we are not walking a dead-end street that leads nowhere but to a cemetery; a cemetery is the wrong place to look for the meaning and destiny of our lives. Easter faith asserts that our lives are more than candles to be blown out by the wind. As Longfellow stated it, "Life is real; life is earnest; and the grave is not its goal." It asserts that Jesus has defeated mankind's greatest enemy—death—and we shall live because Christ lives.

Third, Easter brings a victorious perspective into life here and now. Easter is not only a remembrance of what happened twenty centuries ago, but a celebration that in every present instant there is triumphant victory available. Since death cannot stamp out and erase spiritual values, since God has the last word, there is hope for all who are on God's side. And because God can be trusted both in life and death, there is hope for those who are fighting hard battles and carrying heavy burdens. There is hope for all who can roll away the stone of their interior tomb, the stone of sin and self-defeat and can experience resurrection through the Risen Lord.

The Easter message is the message of hope. It tells the Christian believers not to despair when their life plans are disrupted and their dreams are shattered because God is still in charge. We are Easter people, because we know our Lord is victorious, and has given us the strength and power and will to live triumphantly.

Neither human resilience, nor positive thinking—or Pollyanna-type optimism can engender real and enduring hope. Only God does. It is He Who enables

us to hope in the face of apparent hopelessness. When we taste defeat and hopelessness, He gives us hope to endure. When we are bruised, He is our hope for healing. When we are bereaved, He is our hope for solace.

Indeed, the Resurrection of Christ came to validate the truth that the ultimate purposes of God cannot be destroyed by evil forces. It asserted the fact that evil men do not have the last word; that righteousness, though crucified, lives to speak the last word.

Easter has been very dear to the hearts of the Armenian people because Armenians are living witnesses of the

power of Christ's Resurrection in their lives. From 1915 to 1923, one and a half million Armenians were destroyed by the Young Turk leaders of the Ottoman Empire. Armenians worldwide have been honoring the memory of their martyrs who carried their cross and later witnessed the glorious resurrection. Armed and fortified by the power of the Resurrection, the survivors of the Armenian Genocide were able to experience rebirth and renewal. Indeed three years after the 1915 Genocide, the heroic Armenian people, by the grace of God, were able to create a free and independent state on its historic land, which laid the foundation for the present Republic of Armenia.

The Genocide did not paralyze the creative forces of the Armenian people, for the scattered remnants of the Armenian nation did achieve new life both in Armenia and in the Diaspora. Today, Armenians stand with their heads held high to face the future with hope, demanding justice and struggling for Genocide recognition and reparations.

The affirmation that Christ is risen from the dead is the center of Christian theology. There is no question about the tremendous difference it has made and still makes in people's lives. The challenge for each of us is to live in the power of that assertion.

May the hope, grace and the blessing of the Resurrection be with us and the world today and forever.

Christ is risen from the dead. Blessed is the Resurrection of Christ.

When the Witnesses Are Silent

◆ MARK 16:1-8

By Rev. Hovhannes Hovsepyan

Mark presents the good news of the gospel from the very beginning of his book:

“The beginning of the gospel of Jesus Christ, the Son of God” (Mark 1:1).

Throughout the Gospel, we see how the kingdom of God breaks into the world through the ministry of Jesus, bringing healing and compassion. As a result of this divine intervention, a new community forms around Jesus. The disciples are called to join this community and to participate in the work of discipleship by proclaiming the good news.

But does the conclusion of Mark’s Gospel make sense in this context?

In many ancient manuscripts, the Gospel ends with a startling sentence:

“And they went out and fled from the tomb, for trembling and astonishment had seized them, and they said nothing to anyone, for they were afraid” (Mark 16:8).

“Discipleship means serving and carrying the cross.”

In this verse, Mark highlights several negative emotions following the women’s encounter with the angel at the tomb. After hearing the message of Jesus’ resurrection and receiving the command to go and tell the disciples, the women flee in fear. Trembling and astonishment overwhelm them. The Gospel ends in silence, without proclamation of the good news: they said nothing to anyone, for they were afraid.

Many scholars suggest that this is the original ending of Mark’s Gospel. But why would Mark choose such an ending?

We know from the other Gospel accounts that the women did, in fact, tell the disciples immediately after leaving the tomb. Yet Mark abruptly cuts the story short. It is like watching a film whose ending is intentionally withheld—to provoke reflection and decision.

Mark’s Easter narrative functions as a call to discipleship for every reader. The question is unavoidable: What will I do as a disciple of Christ?

Earlier in the Gospel, Jesus commanded silence until after His resurrection:

“And as they were coming down the mountain, he charged them to tell no one what they had seen, until the Son of Man had risen from the dead” (Mark 9:9).

But now the resurrection has taken place. Why, then, is there silence?

The good news must be proclaimed. The so-called “messianic secret” has reached its decisive moment. The time for silence has passed.

Mark’s Gospel emphasizes that discipleship involves speaking—proclaiming the gospel regardless of circumstances, even in the face of persecution:

“But be on your guard. For they will deliver you over to councils, and you will be beaten in synagogues, and you will stand before governors and kings for my sake, to bear witness before them. And the gospel must first be proclaimed to all nations” (Mark 13:9–10).

In Mark, discipleship is defined not by what Peter, the disciples, or even the women do, but by what Jesus says.

The disciples themselves struggled to understand this. In Mark 8:32, Peter clearly fails to grasp the nature of discipleship. Following Jesus is not about glory, but about identification with the Master and carrying the cross:

“If anyone would come after me, let him deny himself and take up his cross and follow me” (Mark 8:34).

In Mark 9:33–36, the disciples argue about who is the greatest. They fail to understand that true greatness lies

El Greco (Domenikos Theotokopoulos) Greek, ca. 1577–87. Christ Carrying the Cross. The Metropolitan Museum of Art.

in servanthood. In Mark 10:35–45, they argue about who will sit at Jesus’ right and left. Again, they miss the point: whoever wants to be first must be the servant—and the slave—of all.

Throughout the Gospel, Mark deliberately corrects a distorted understanding of discipleship—one focused on glory and greatness—and redefines it as a path of service and suffering.

Mark’s negative portrayal of the disciples serves a clear purpose. It suggests that the Christian community itself was struggling with a misunderstanding of discipleship. Mark distances his readers from the disciples: they are not your model. Do not imitate them. Instead, listen to Jesus and follow Him.

Discipleship means serving and carrying the cross. Many in Mark’s community had abandoned their faith because

of fear, persecution, and suffering. Others chose silence, hiding their faith instead of bearing witness. Mark reminds his readers that Jesus understands their fears and even foretells them in chapter 13.

The challenge remains: Will you stand firm and proclaim the gospel?

Will you act as the disciples did—or as Jesus commanded them to do?

As we reflect on this passage and on our personal and communal understanding of faith and discipleship, we must ask: How do we respond to the empty tomb? Does the reality of the resurrection empower us to become faithful disciples rather than fearful ones? Where do we experience fear in living out our faith? Where—and why—do we remain silent?

Faithful discipleship means following Jesus and obeying His commands in everyday life, regardless of circumstances. Fear and silence reveal a lack of faith. Even the empty tomb, and even the fact of the resurrection itself, do not automatically produce faith.

Faith arises when we open our hearts to the good news and come to know Jesus Christ personally. Faithful discipleship is grounded in such faith. Only then can we truly proclaim:

Christ is risen.

He is risen indeed.

Պարտիզական Տերը ♦ Շովհ. 20.11-18

By Rev. Hovhannes Hovsepyan

Չովհաննեսի Ավետարանի հարուստության պարմուծությունը ոչ միայն պարմական վկայություն է Քրիստոսի հարուստության մասին, այլև վերաիմաստավորում է սրբեղծագործության, անկման և վերականգնման ամբողջ պարմուծությունը: Մարիամը հարուստուն առած Հիսուսին սխալմամբ համարում է պարտիզական: Այս «սխալը» իրականում բացահայտում է, որ Մարիամի ենթադրությունը ճիշտ է: Հիսուսը պարտիզական է, սակայն ոչ սովորական, այլ Պարտիզական Տերը: Ավետարանիչը հարուստան իրադարձությունը ներկայացնում է պարտեզում՝ ընթերցողին վերադարձնելով Օ՛ննդոց գրքի սկիզբ և ներկայացնելով Հիսուս Քրիստոսին որպես Երկրորդ Ադամ, որի միջոցով իրականացվում է նոր արարչագործությունը:

Օ՛ննդոց գրքում Ադամը ներկայացվում է որպես առաջին պարտիզական: Աստված առաջին պարտիզականին, որ հողից էր, վստահեց Իր պարտեզը՝ այն խնամելու և պահպանելու համար (Օ՛ննդոց 2.15): Բայց առաջին պարտիզականը ձախողեց: Նա, որ հողից էր, դարձավ հող, իսկ պարտեզը վերածվեց անապատի, որովհետև կասկածեց և անհնազանդ եղավ Աստծո խոսքին՝ հնազանդվելով օձին:

Երկրորդ Պարտիզականը երկնքից էր: Նա մարդացավ և հենց այդ նույն անապատում սաստեց օձին՝ հնազանդվելով Աստծուն, կիրառելով խոսքը և վստահելով խոսքին: Առաջին պարտիզականը, որ ամեն օր հնարավորություն ուներ զբոսնելու Աստծո հետ պարտեզում, մեղքի պարձառով դուրս վարվեց պարտեզից: Երկրորդ Պարտիզականը ստանձնեց պարտեզը՝ այն վերականգնելու և Աստծո ու մարդու միջև զբոսանքի կորսված հարաբերությունը նորից հաստատելու համար:

Առաջին պարտիզականը «ավելի լավ կյանքի» ակնկալիքով հոգևորապես մեռավ հենց պարտեզում՝ անհնազանդության պարձառով: Երկրորդ Պարտիզականը «կյանքի և էլ ավելի կյանքի» համար գիտակցաբար գնաց դեպի մահ Աստծուն հնազանդելով ու մեռավ և թաղվեց պարտեզում: Առաջին Ադամի անկումը պարտեզում հաղթահարվեց Երկրորդ Ադամի հարուստամբ՝ պարտեզում:

Հիսուսն աղոթեց պարտեզում՝ մինչև ձերբակալվելը, իր աշակերտը մտնեց Իրեն պարտեզում և Նա խաչվեց ու թաղվեց պարտեզում: Հիսուսի թափուր գերեզմանը պարտեզում էր, աշակերտները շրապեցին դեպի

պարտեզ, Մարիամը միայնակ էր պարտեզում և հետո իր հանդիպումը կարծեցյալ պարտիզականի հետ՝ հենց պարտեզում եղավ:

Քրիստոսը հայտնվում է որպես Պարտիզական Տերը, ով կյանք է շնորհում, վերականգնում Աստծո և մարդու հարաբերությունը և պարտեզը դարձնում այդ նոր կյանքի սկիզբը:

Քրիստոսի Թագավորության նոր օրը սկսվում է պարտեզում:

Ինչպես ավետարանի սկզբում, այնպես էլ վերջում Ավետարանիչը ներկայացնում է այն Միակին, որի միջոցով ամեն բան արարվեց և որի միջոցով ամեն բան վերականգնվեց:

Հիսուսը ոչ միայն Բարի Հովիվն է, այլ նաև Բարի Պարտիզականն է: Եթե առաջին պարտիզականը՝ Ադամը, չկարողացավ պահպանել պարտեզը, ապա երկրորդ պարտիզականը՝ Քրիստոսը, Իր մարմինը կորեց խաչի վրա և որպես պարարտանյութ խառնեց հողին ու իր արյան միջոցով սնուցեց պարտեզը՝ վերականգնման համար:

Եթե առաջին Ադամի պարձառով պարտեզը դարձավ գերեզմանոց, ապա երկրորդ Ադամի հարուստամբ գերեզմանը դարձավ պարտեզ: Առաջին Ադամը պարտեզում կորցրեց կյանքը: Երկրորդ Ադամը պարտեզում վերադարձրեց կյանքը:

Պողոս առաքյալը այս ճշմարտությունը ձևակերպում է հետևյալ կերպ.

«Քանի որ մահը մարդով եղավ, մեռելների հարուստունն էլ մարդով եղավ: Ինչպես Ադամով բոլորը մեռնում են, այնպես էլ Քրիստոսով բոլորը կկենդանանան» Ա. Կորնթացիս 15.21–22:

Այդպես էլ գրված է. «Առաջին մարդը՝ Ադամը, կենդանի շունչ եղավ» (Օ՛նն. 2.7), երկրորդ Ադամը՝ կենդանարար հոգի» Ա. Կորնթացիս 15.45:

Առաջին պարտեզում մահը մտավ աշխարհ, երկրորդ պարտեզում Կյանքը մտավ աշխարհ և մեզ մահից դեպի կյանք վերականգնեց: Առաջին պարտեզում մարդուն ասվեց, որ կարող է ուրել յուրաքանչյուր ծառից, բացի մեկից: Երկրորդ պարտեզում՝ Գեթսեմանիում, Հիսուսին ասվեց, որ

ուրի միայն մեկ ծառից: Դառնություն գավաթը՝ Ադամի մեղքի պտուղն էր, որի հյուսթը Հիսուսը խմեց մինչև վերջ:

Առաջին պարտիզականը դու՛րս է: Անապատ դարձած պարտեզը՝ դա քո պարտեզն է: Քո կյանքը առանց Աստծո՝ անապատի վերածվեց:

Մարիամը պարտեզում էր, բայց միայնակ: Մարիամը նաև միայնակ է իր կյանքի անապատ դարձած պարտեզում: Աշակերտները եկան պարտեզ, տեսան և հետո գնացին նորից միայնակ:

Այսօր շատերը իրենց անապատ դարձած պարտեզում՝ դատարկ գերեզմանի լուրը լսելով, հարուստան ավերիսը լսելով՝ գալիս են, տեսնում, նշում, միգուցե մի պահ ուրախանում, բայց հետո գնում ու աշխարհի հոգսերը՝ մոլախոտերը, կիզիչ արևը կամ ագռավները մոռացնել են տալիս. այդպես էլ չիմանալով, չհասկանալով, որ Պարտիզական Տերը կարող է մեր անապատը պարտեզի վերափոխել:

Առաջին պարտեզում՝ անկումից հետո Աստված փնտրեց Ադամին ասելով. Ուր՝ ես Ադամ, երկրորդ պարտեզում Հիսուսը հարցրեց Մարիամին. «Ինչու ես լաց լինում, ում ես փնտրում»: Ում ես փնտրում, ինչ ես փնտրում քո անապատում:

Վախեր ունեն ներկա և ապագա զարգացումների հետ կապված: Ավելի վար չի կարող լինել: Պարտեզը առանց Պարտիզականի վրանգված է, դու քո անապատը չես կարող վերափոխել: Փոքրիկ աղվեսները վաղուց ավերել են երբեմնի գեղեցիկ պարտեզը (Երգ Երգոցի 2.15):

Հարուստան այս առավուր, մեր միայնության ու վախերի մեջ, մեր առանձնության ու հարցերի մեջ այս հարցի պատասխանը առաջնահերթ է. Ում ես փնտրում:

Երկու անգամ այս հարցը ուղղվում է Մարիամին: Որտեղ ես փնտրում: Գերեզմանը դատարկ է: Նա կենդանի է, պարտեզի Տերն է, մեր կյանքի Պարտիզականը:

Քրիստոսի Յարութեան Ճշմարտութիւնը

◆ Ա Կորնթ. 15: 3-8

By Pastor Ara Balekjian

Քրիստոս յարեալ ի մեռելոց:

Քրիստոսի յարութեան տօնակատարութիւնը եկեղեցին ուրախացնող եւ մխիթարող գլխաւոր ազդակն է:

Սարանան կարծեց թէ յաղթեց, ինչպէս Ադամին յաղթեց, երբ Յիսուս մահուան դատապարտուեցաւ: Սակայն մեր Տէրը Յարութիւն առնելով յաղթութիւնը կնքեց:

Քրիստոսի յարութեան տօնակատարութիւնը միակ տօնն է, ուր կը յայտարարուի որ մեղաւոր մարդը կրնայ յոյս ունենալ, քանզի Քրիստոսի յարութեամբ յաւիտենական կեանքի երաշխիքը տրուեցաւ:

Յիսուս ըսաւ՝ «Ես եմ յարութիւնը եւ կեանքը, ան որ ինձի կը հաւատայ թէ եւ մեռնի պիտի ապրի»: Այսպիսի յայտարարութիւն ընելը բան մըն է, եւ զայն «հաստատելը» ուրիշ բան մըն է: Տէր Յիսուս հաստատեց իր խօսքը մահէն յարութիւն առնելով:

Պարմութեան մէջ նշանաւոր մարդիկ ապրած են: Կրօնքի հիմնադիրներ, առաջնորդներ, իմաստասէրներ, զանազան մարզերու մէջ գիտնականներ որոնք դրական փոփոխութիւններ յառաջ բերած են ժողովուրդներու կեանքէն ներս, ու իրենց կեանքին վերջ դրած են մեռնելով եւ հողին տակ թաղուելով: Կասկած չկայ որ անոնց յուղարկաւորութիւնը փառաւոր էր: Անոնց գերեզմաններուն վրայ կոթողներ կառուցուած են: Մարդիկ ամէն տարի կերթան իրենց յարգանքի տուրքը մատուցանելու: Անոնց աճիւնները մինչեւ այսօր կը մնան հողին տակ: Սակայն երբ Քրիստոսի գերեզմանը կերթանք, թափուր կը տեսնենք, որովհետեւ Ան յարութիւն առած է:

Հրեշտակին ձայնը տակաւին ամուր կը հիւնչէ բոլոր անոնց, որ լսել կուզեն, «Ինչո՞ւ համար ողջը մեռելներուն հետ կը փնտրուէք, հոս չէ ան, հապա յարութիւն առաւ» (Ղուկաս 24:5-6):

Պարմոս կղզիին մէջ յարուցեալ Տէրը Յովհաննէս առաքեալին կը յայտնուի ու կըսէ, «Մի վախնար, ես եմ առաջինը ու վերջինը, եւ ես կենդանի եմ. Ու ես Ան եմ որ մեռայ եւ ահա կենդանի եմ յաւիտենա յաւիտենից, եւ ես ունիմ մահուան ու դժոխքին բանալիները» (Յայտ. 1:17-18):

Յարութեան առաւօրը Տէրը իր աշակերտներուն ալ ըսաւ. «Մի վախնար»: Այսօր եւս իւրաքանչիւրիս կըսէ. «Մի վախնար»: Ո՞վ կրցած է մարդուն վախերը փարատել՝ ապագայի վախէն, մահուան եւ դատապարտութեան վախէն, ու անոր յաւիտենական յոյսի վստահութիւնը եւ ուրախութիւնը ներշնչել: Միայն յարուցեալ Տէր Յիսուս Քրիստոս:

Յարութեան մի քանի վկաները կուզեմ ընթացողներուս ներկայացնել:

Ա- Յովհաննէս առաքեալին վկայութիւնը (Յովհ. 20:5-8)- Յովհաննէս «Կրանները ու վարջամակը տեսնելով հաւատաց»: Ղուկաս աւերարանիչ նոյն դէպքը կը նկարագրէ եւ Պետրոսին ակնարկելով կըսէ՝ «զարմացաւ» (24:12): Ի՞նչ բաներ առաքեալներուն զարմացուցին:

Կրանները եւ վարջամակը, որ եղածին պէս էին: Կրանները երկար սաւաններ էին մեռելին մարմինը փաթթելու համար: Իսկ վարջամակը աւելի փոքր լաթ մըն էր, մեռելին գլուխը փաթթելու համար:

Հին արեւը մեռելը փաթթած արեւին, ապականութենէ պահելու համար, «զմիրս» կը թափէին «հալուէի»

Նիւթով որ կաթի նման էր, ու երբ չորնար կը կարծրանար, նախ խեժի նման կըլլար, ետքը կը չորնար գաճի նման:

Մեր Տէրը երբ յարութիւն առաւ, այդ չորցած, գաճի վերացուած կտակին մէջէն դուրս եկաւ: Առաքեալը այս տեսնելով «զարմացաւ ու հաւատաց»:

Բ- Կնքուած քարը զոր գլորուեցաւ վկայ է թէ Քրիստոս յարութիւն առաւ- Յիսուս չէր կրնայ դուրս գալ առանց քարը գլորուելու: Քարը գլորուեցաւ, ոչ թէ Յիսուս ելլելու համար, այլ որպէսզի աշակերտները ներս մտնէին ու տեսնէին որ իրենց վարդապետը հոն չէ:

Յիսուսի փառաւորեալ մարմինին առջեւ որեւէ արգելք չկայ: Ան կը թափանցէ ամէն տեղ, դուռի, պատուհանի պէտք չունի ներս մտնելու համար: Ան իր աշակերտներուն այցելեց երբ դռներ ու պատուհաններ փակ էին: Այս ճշմարտութիւնը կը յիշեցնէ մեզի որ մենք եւս երբ յարութիւն առնենք «անապականացու» մարմին պիտի հագնինք:

Գ- Պահապան զինուորները եւ այն արեւնուայ կրօնական իշխանները վկաներն էին Քրիստոսի յարութեան: Յիշեալ վկաները «համաձայնեցան» յարութեան «սուր վկաները» դառնալու (Մատթէոս 28:11-14): Այս համաձայնութիւնը անտարամբանական ըլլալով երկար չտեւեց: Միթէ քնացողը գիտէ ինչ կը դառնայ իր շուրջը: Ինչպէս կըլլայ քնացած արեւն տեսնել: Միւս կողմէն, երբ մէկը դէպքի մը ակնատես դարձած է, իր մէջ կընդունի թէ տեսածը ճշմարտութիւն է որքան ալ ստակ ստանայ: Հսկայ ժայռին գլորուելուն ձայնն ալ չլսեցին:

Դ- Յիսուսի ընտրած եւ անոնց միջոցաւ բիւրաւոր հաւատացեալներ վկաներ են Քրիստոսի յարութեան: Անոնք հալածուեցան, չարչարուեցան, առիժներու կեր դարձան, խարոյկներու վրայ այրուեցան: Այս բոլորը սուր բանի մը համար, թէ ճշմարտութեան մը համար:

Կայ մէկը, որ չեղած բանի մը համար պնդէ որ եղած է ու նահապակուի: Չեղած բանի մը համար մէկը իր կեանքը վրանգի կենթարկէ, կը բանտարկուի, կը ծեծուի: Անշուշտ ոչ:

Յարութեան ճշմարտութիւնը Քրիստոսի հետեւորդները զօրացուց ու անոնց տոկալ տուաւ բոլոր դժուարութիւնները դիմագրաւելու եւ մինչեւ ի մահ հաւատարիմ մնալու: Պօղոս առաքեալ Քրիստոսի յարութեան ճշմարտութիւնը հաստատելով կըսէ. «Երեւցաւ Կեփասի, ու ետքը տասներկուքին, ետքը հինգ հարիւրէ աւելի եղբայրներու, ետքը երեւցաւ Յակոբոսի, ետքը բոլոր առաքեալներուն, ամէնէն ետքը որպէս թէ վիժածի մը ինձի ալ երեւցաւ» (Ա Կորնթ. 15:5-8): Ես ալ առաքեալին միանալով կըսեմ «եղբն ալ ինձի երեւցաւ ՔՁԱԿի մէջ (Լիբանան) 1981, Սեպտեմբեր 11, հինգշաբթի եւ անունովս կանչեց»: Եթէ բոլոր աշխարհ Քրիստոսի չհաւատայ, առանձինս կրնամ անոնց անհաւատութեան դէմ կենալ: Որովհետեւ եղելութեան մը ակնատես դարձած եմ: Յարուցեալ Քրիստոսը տեսած եմ, եւ Ան սիրտս փոխեց ու կեանքս յեղաշրջեց: Որքան ալ ստակ տան որ չխօսիմ Յարութեան ճշմարտութիւնը, ես իմ անձս չեմ կրնար խաբել:

Մարդ ուրիշին կը խաբէ, բայց ոչ իր անձը: Ճշմարտի հաւատացեալը վկաներու կարիքը չունի որպէսզի հաւատայ յարութեան ճշմարտութեան: Անոր կեանքը ապացոյց է որ Քրիստոս կապրի իր մէջ, ու կը գործէ իր միջոցով: Թող յարութեան զօրութիւնը մեր բոլորին հետ ըլլայ մինչ կապրինք միասին իր փառքին համար:

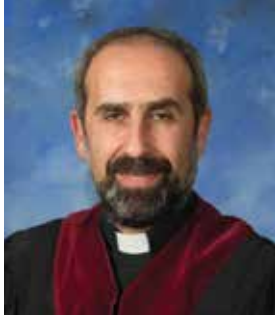
Քրիստոս յարեալ ի մեռելոց,

Օրհնեալ է յարութիւնը Քրիստոսի

Արա Պալըզէան

Թորոնթօ

Book Reviews

Rev. Dr. Vahan Tootikian Authors His 51st Book

Reviewed by Rev. Serop Megerditchian

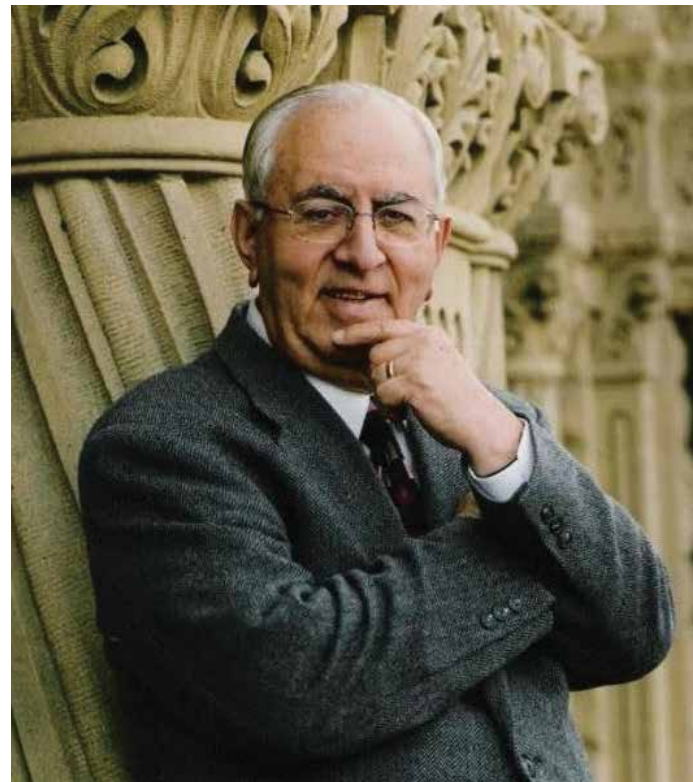
Recently the Armenian Heritage Committee of the Armenian Congregational Church of Greater Detroit published the latest work of the esteemed scholar, theologian, educator, and church leader Rev. Dr. Vahan H. Tootikian, entitled “Echoes of Mind and Soul/Մտքի եւ Հոգիի Արձագանգներ.”

This bilingual volume composed of 144 pages, features 21 articles in English and 15 in Armenian. In this collection of concise, focused, and inspirational essays, Rev. Dr. Tootikian imparts wisdom and insight gleaned from decades of personal experience and pastoral ministry. Each reflection is enriched with Scriptural depth, authentic illustrations, and occasionally, reflective and challenging questions that engage both mind and heart.

Once again, Rev. Dr. Tootikian demonstrates his rare ability as an acute observer of life and faithful interpreter of God’s Word. His writings reveal not only his intellectual depth but also his pastoral warmth and prophetic voice.

In *Echoes of Mind and Soul/Մտքի եւ Հոգիի Արձագանգներ*, Rev. Dr. Tootikian addresses a wide range of subjects—spiritual, religious, moral, political, social, and cultural. He writes about Christian discipleship, human values, patriotism, and the vital connection between faith and daily life. He also reflects on national observances, religious feasts, and Armenian traditions, inviting readers to rediscover their spiritual and cultural roots as testimonies of enduring faith and heritage.

Throughout this collection, Rev. Dr. Tootikian emphasizes that Christian faith is not a separate sphere of life—it is the guiding force that illuminates all areas of

human existence. He firmly believes that Christian faith and Armenian identity are intertwined, each reinforcing the other and ensuring the survival and flourishing of the Armenian nation.

His strong faith, moral integrity, and deep love for Armenian culture are evident on every page. Rev. Dr. Tootikian embodies what it means to be both a devoted Armenian clergyman and a genuine Armenian patriot. He reminds us that the preservation of Armenian heritage and the defense of the Armenian Cause are inseparable tasks—mutually enriching and essential for the continuity of our people and faith. His writings invite

the reader to consider not only how to preserve Armenian culture, but what it truly means to be Armenian in today’s world.

Rev. Dr. Tootikian has dedicated his 51st book to his beloved family and friends, who have faithfully supported his ministry throughout the years.

A widely recognized and distinguished Armenian scholar, Rev. Dr. Tootikian writes with warmth, clarity, and eloquence. Both in English and Armenian, his essays are compact, lucid, and profoundly inspirational.

On the publication of this milestone 51st book, we extend our heartfelt congratulations to Rev. Dr. Vahan H. Tootikian and our deep gratitude for his lifetime of faithful service to God and His people. His unwavering faith, steadfast ministry, compassionate leadership, and tireless dedication have been a beacon of hope and strength to countless individuals within the Armenian Evangelical Community and beyond.

With reverence and joy, we honor Rev. Dr. Tootikian’s extraordinary life and enduring legacy—a life devoted to the glory of God and the enrichment of human souls.

We highly recommend this book to the reading public and to all who seek spiritual insight, cultural reflection, and faithful inspiration.

Echoes of Mind and Soul

Rev. Dr. Vahan H. Tootikian

**Մտքի եւ Հոգիի Արձագանգներ
Վեր. Դոկտ. Վահան Յ. Թուրքիլեան**

A Publication of the
Armenian Heritage Committee

3922 Yorba Linda Blvd.
Royal Oak, MI 48073

2026

Յեպ Մահու Հրապարակուած Արժէքաւոր Հարոր Մը

(Զաւէն Խանճեանի «Մարդը Եւ Աւանդը» Գրքին մասին)

Presented by Rev. Dr. Vahan H. Tootikian

Գրախօսեց՝ Վեր. Դոկտ. Վահան Յ. Թուօթիկեան

Ամերիկայի Հայ Աւետարանչական
Ընկերակցութիւնը (ԱՀԱԸ) Հոկտեմբեր 2025-
ին լոյս ընծայեց "A Man and A Legacy/Մարդը Եւ
Աւանդը" վերտառութեամբ գիրքը՝ ի յիշատակ
Զաւէն Խանճեանի:

Սոյն գիրքը կը պարունակէ հանգուցեալ
Խանճեանի անգլերէն եւ հայերէն լեզուներով
հեղինակած խմբագրականներն ու յօդուածները,
որոնք հրատարակուած են AMAA News
պարբերաթերթին մէջ՝ Աւետարանչական
Ընկերակցութեան որպէս գործադիր փնօրէն
իր պաշտօնավարած փասնամեայ (2014-2024)
Ժամանակաշրջանին:

Այս երկլեզուեան հարորը կը բաղկանայ 160
լայնածաւալ (12" x 9") էջերէ եւ 80 յօդուածներէ,
որոնցմէ 45-ը գրուած են անգլերէն լեզուով եւ 35-ը
հայերէնով:

Աւետարանչականի պաշտօնաթերթի
մէջ հրատարակուած գրութիւնները
Ժամանակագրական կարգով համադրելու եւ
զանոնք խմբագրելու դժուար բայց շնորհաւորելի
աշխատանքը կատարած է Վեր. Սերոբ Մկրտիչեան՝
առ ի գործադրութիւն խոստումի մը, որ ըրած էր
հանգուցեալ հեղինակին, անոր ապրած վերջին
օրերուն:

Զաւէն Խանճեան շուրջ կէս դարու նշմարելի եւ
շնորհալի ներկայութիւն մը եղաւ մեր հանրային
կեանքին մէջ որպէս ազնիւ առաքելութիւններու
կոչումով մարդ, իսկ իր կեանքի վերջին
փասնամեակին ան յայտնուեցաւ որպէս լուսաւոր
եւ սրտեղծագործ ներկայութիւն մը: Լուսաւոր՝
յարկապէս մարտահրաւերները դիմակայելու
իր յախուռն կեցուածքով, սրտեղծագործ՝ իր

բազմակողմանի բնավոր ձիրքերուն շնորհիւ:

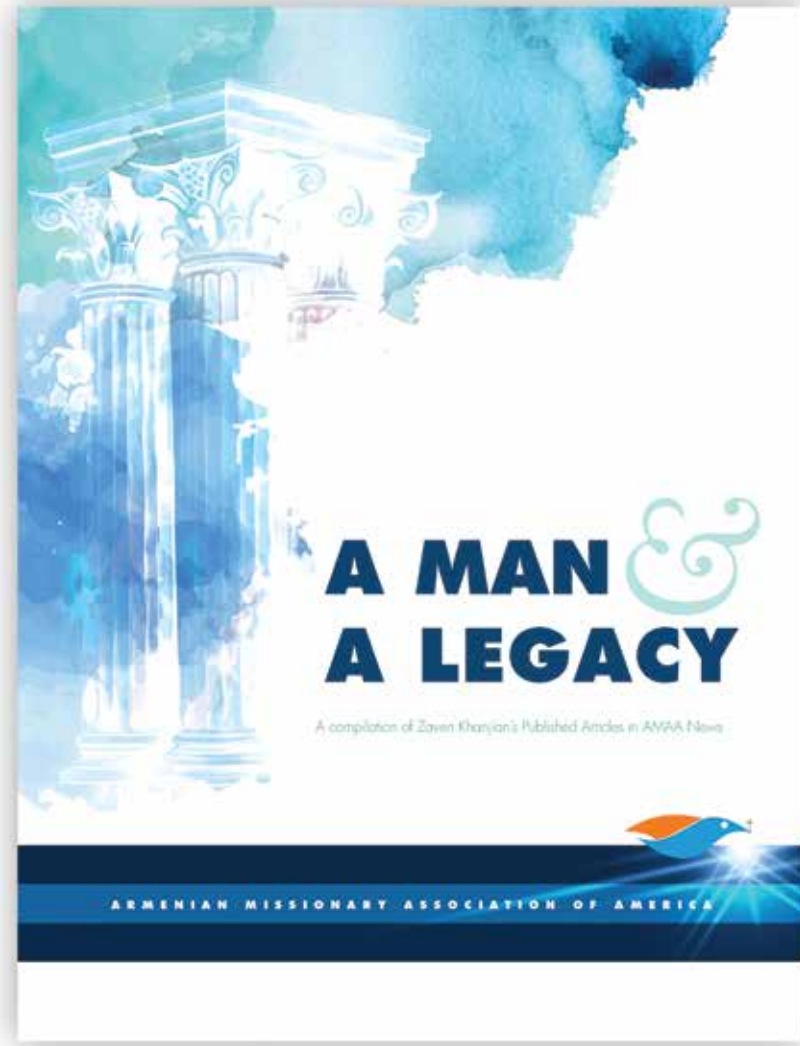
Հանգուցեալ Զաւէն Խանճեան ինքնին
հանրածանօթ մտաւորական մըն էր հայ մամուլի
շրջանակներու մէջ: Ան հեղինակն էր երեք
գիրքերու—«Այս Տունը Քուկդ է Թէ Իմս» (2007)
«Սրբի Եւ Մրքի Ցուլքեր», (2011) եւ «Հալէպ Առաջին
Կայարան» (2012):

Խանճեան միշտ նեցուկ եղաւ հայ մամուլին, Թէ՛
բարոյապէս եւ Թէ՛ նիւթապէս: Ան միշտ հաւարաց
մամուլի կարեւոր դերին եւ վսեմ առաքելութեան:
Ան օրը օրին հայ իրականութեան անցուդարձերուն

մասնակից դարձուց իր բազմաթիւ ընթերցողները: Իր խմբագրականներուն եւ յօդուածներուն մէջ կրցաւ
ներկայացնել սուգը մեր անցեալի աղէտներուն, հրճուանքը ներկայ նուաճումներուն եւ փեսիլքը ապագայ
յաղթանակներուն:

Սոյն երկլեզուեան հարորին մէջ հեղինակը կը ներկայանայ մեզի իր ներհուն գրիչով, իր խորացող
մտորումներով, իր լրջամիտ եւ գործնական առաջարկներով եւ մերթ ընդ մերթ իր իմաստասիրական
խոկումներով: Այս գրքին ընթերցողը շուտով պիտի անդրադառնայ, որ անոր հեղինակը պարպող
միտք է, շարունակաբար հետաքրքրուած է ոչ միայն հայ շրջապատով, այլ, համաշխարհային փարբեր
բնագաւառներու շարժումներով եւ զարգացումներով: Իր ընտրած նիւթերը հետաքրքրական են եւ զանոնք
ներկայացնելու ոճը՝ հաղորդական: Այդ պատճառով է որ Զաւէն Խանճեանի գրութիւնները կը կարդացուին
հաճոյքով եւ անխառն բաւարարութեամբ:

Անտարակոյս, Զաւէն Խանճեանի մտաւորական եւ հոգեւոր աւանդը այս հարորով պիտի փոխանցուի իբրեւ
կրակ մեր ներկայ եւ ապագայ ընթերցասէր հասարակութեան, որոնք անպայման պիտի զգան անկէ բխող
լոյսի եւ յոյսի ճառագայթներու ջերմութիւնն ու հոգեպարար կենսունակութիւնը:

JOIN US IN
CARING FOR OUR
AEUNA MINISTRIES

GIVE

TODAY

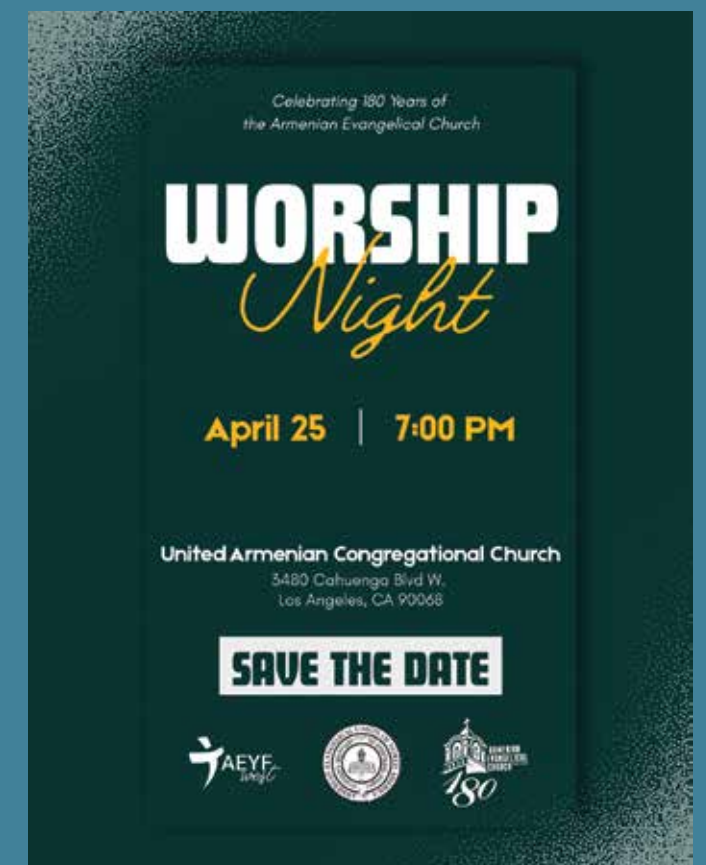
YOUR DONATIONS WILL SUPPORT:

- AEUNA to acquire new pastors and support the work to recruit, educate, and supervise the training of In-Care students and lay leaders
- AEUNA to help pastors who are retired without proper funds
- The development of an Armenian Evangelical heritage residency program in Lebanon for our In Care students and lay leaders
- Church planting and evangelism events
- Aid to our youth who cannot afford travel to AEUNA camps and support for Youth Leadership training events, and retreats
- AEUNA's work to help our churches and sustain their missions
- Armenian Evangelical Women's Fellowship (AEWF) events
- Union-sponsored seminars, retreats and Church to Church (C2C) in-person gatherings
- The development of the FORUM magazine, AEUNA website, and other publications
- The development of materials to educate our youth in Armenian Evangelical history
- AEUNA biennial activities

TO GIVE

- Please use the enclosed envelope
- Scan the QR Code above
- Visit: aeuna.org/donate
- Kindly make checks payable to the **AEUNA** and mail to:
AEUNA, 411 E Acacia Ave. #200,
Glendale, CA 91205-5609

*Thank you for your generous gifts
and continued support of the AEUNA.
Donations to the AEUNA are tax-deductible.*

In Memoriam

Armen Aroyan

(November 8, 1943 - January 13, 2026)

I am Nubar Aroyan, Armen's brother.

My brother was born in 1943 in Cairo, Egypt, the eldest of four siblings. He grew up in a close-knit Armenian Christian family under the warm care of our pious parents, Albert and Lucy. We grew up regularly attending church and Sunday school, and Sunday afternoons family time with father reading from the Bible and praying. In addition to our Christian upbringing, father introduced us to Armenian and classical literature and music, Raffi, Toumanian, Khachaturian, Victor Hugo, Jules Verne, Alexander Dumas, among others.

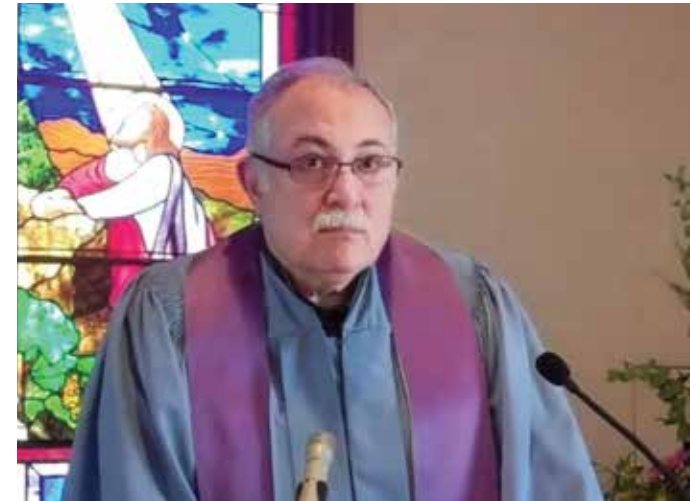
My brother excelled at the Kalousdian Armenian Elementary School in Cairo where he attended from kindergarten to fifth grade. Being a bright child, he skipped one whole grade. At Kalousdian he thoroughly absorbed the essence of Armenian culture. Thereafter, he attended St. George's College, an all-boys renowned high school in Heliopolis, where Egyptian elites send their sons.

Unlike most other teens, Armen, during high school, did not waste time but took correspondence courses in electrical engineering through the International Correspondence Schools of London, with the encouragement of our far-sighted father. My father took great pains in endowing his children with well-rounded quality education along with extracurricular activities and wholesome entertainment such as music lessons, listening and appreciating classical music, erector sets, educational toys etc. He kept his focus on our self-development.

After two years of engineering courses at the Cairo University my brother continued his studies in the United States in 1962. He received a Bachelor of Science degree in Electrical Engineering from Cal State University, Los Angeles. He then began working for McDonnell Douglas Aerospace Corporation as electrical engineer, and concurrently, continued his studies at the University of Southern California where he eventually received a Master's Degree in Electrical Engineering as well as a Master's Degree in Business Administration. Along the way, as a multi-talented young man, he established and directed, for a decade, the Armenian Evangelical Choir of Pasadena, with his exceptional knack for organization.

My brother's genteel manner, his depth of technical knowledge, his ease with foreign languages and "savoir faire" in public relations won him consulting assignments in Japan, Taiwan, China and Germany. Such exposure sharpened his curiosity about the world and his taste for foreign travel. In 1983, on a business trip to a client in Germany, an advertisement for weekend vacations in Istanbul caught Armen's attention. He decided to visit the country on a whim. It became an eye-opening experience which would eventually change the course of his life.

What started as a curiosity in 1983, evolved into repeated visits to Turkey's hinterland, venturing into "untrodden" territory, interaction with the local populace, establishing dialogue with Turkish nationals, and the discovery of a plethora of extant Armenian churches, monuments and buildings which bore witness to the Armenian historical presence in that part of the world, all preserved today in a massive videotape library at USC. Subsequently, giving way to requests by acquaintances to join him on his travels, he began leading groups of interested Armenians to historical Armenia in search of their roots, and in early 1990s he organized the Armenian Pilgrimage Tours. In doing so, he managed to dispel some of the apprehensions that clouded the Armenian psyche and created a bond between the Armenian diaspora and their ancestral land.

In Armen's own words: "During the past two and a half decades, my life has been enormously enriched by successive opportunities to lead more than 1400 fellow Armenians in their quest to discover their ancestral roots. I have had the rare privilege of witnessing their once-in-a-lifetime emotional experience as they set foot on the land of their forefathers. I have witnessed their 'instant' transformation into their youthful selves, full of effervescent energy, devoid of fatigue and bodily limitations. As I look back over the past decades of my life, I clearly discern a Divine hand guiding me through uncharted territory. I am deeply humbled and affected by the realization that I was entrusted with such a lofty responsibility; at the same time, it was a gratifying awareness that I have touched and influenced so many lives by making their lifelong 'impossible' dreams come true."

Asked if he did not tire of visiting the same country more than 70 times, Armen commented on the vast opportunities for discovery, both physical and social, that the trips presented. Historical Armenia is sprinkled with Armenian relics and pockets of "hidden" Armenians who have kept their faith. These "finds" were cherished discoveries during his trips. Within any tour group the mix of individuals with particular interests and backgrounds made each venture a unique experience. For individuals seeking their "roots," Armen made every effort to locate nondescript villages according to each person's request. Such interesting deviations from the itinerary gave the tours an individual character and feel, exposing fragments of history doomed to extinction. Churches, schools, tombstones, houses that used to belong to Armenian families, hidden Armenians, relatives and acquaintances left behind during the Genocide, turned up in the remotest of villages. Some of the villagers remembered that a "problem" existed in the past, but the extent of such "problem" remained shrouded in ignorance. Interaction with the simple-minded peasants, untarnished by world politics, who were made aware that the visiting Americans were Armenians, would impress the general populace that Armenians were respectable and admirable individuals.

Armen encouraged and invited knowledgeable individuals, professors, historians and researchers to participate in his trips. It had been his philosophy that visiting the "opposite camp," measuring assumptions against realities, checking the pulse of the populace and assessing the situation in proper perspective, were positive steps toward the development of a better strategy for an Armenian-Turkish dialogue, starting at the grass roots level.

Armen's dream to preserve his legacy of archival material, including some 400 hours of documented videos compiled in a digital library, has become a reality at the USC Dornsife Institute of Armenian Studies. There, scholars and students can access and study his vast repository of photographs, interviews, maps and logs and other materials gathered and created on his trips. Additionally, Armen's vast collection of valuable books and rare publications are housed in the "Armen Aroyan Library and Museum" at the Armenian Cilicia Evangelical Church in Pasadena. It is quite a legacy this quiet Armenian left behind, who preferred quiet solitude to glorification, and who has selflessly trekked thousands of miles to document the monuments bearing witness to Armenian culture that still grace historical Armenia.

On Tuesday January 13, 2026, at 3:15 pm, after a prolonged illness, he said goodbye to us and passed from the temporal to the eternal, leaving behind a glorious legacy.

Goodbye, brother

411 East Acacia Street,
Suite 200, Glendale, CA 91205
U.S.A.

AEUNA & AEYF
Biennial 2026

Unshakeable

I keep my eyes always on the Lord. With him at my right hand, I will not be shaken.
Psalm 16:8

Celebrating 180 years
OF GOD'S FAITHFULNESS
IN OUR UNION

Rev. Mark Lecompte   June 25-28   Rev. Mike Mekerdijian

To register and for more information, visit
www.biennial2026.com
Montreal, Canada